



SAIMAAN

ammattikorkeakoulu

Saimaa University of Applied Sciences

Tuuli Mirola (ed.)

**YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUS TYÖELÄMÄN
KEHITTÄJÄNÄ**

Saimaan ammattikorkeakoulun julkaisu
Saimaa University of Applied Sciences Publications



Saimaan ammattikorkeakoulun julkaisu
Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 91
ISBN 978-952-7055-62-5 (PDF)
ISSN 1797-7266

ESIPUHE

Tämän Lahden ammattikorkeakoulun ja Saimaan ammattikorkeakoulun yhteisjulkaisun teemana on ylempi ammattikorkeakoulutus (YAMK) työelämänäkökulmasta.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tavoitteena on antaa valmiudet toimia työelämän kehittäjänä asiantuntija- ja johtamistehtävissä. Tämä edellyttää oman alan tutkimustiedon ja ammattikäytännön kehityksen seuraamista. Elinikäinen oppiminen ja oman ammattitaidon jatkuva kehittäminen ovat välttämättömiä nykypäivän työelämässä. Toisaalta myös tutkintoon johtavan koulutuksen on vastattava työelämän tarpeisiin jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä.

Julkaisuun on koottu artikkeleita, joissa kuvataan laajasti YAMK-koulutuksen suunnittelun ja toteutuksen työelämälähtöisyyttä ja siihen liittyvää ajattelua ja hyviä käytänteitä. Artikkeleissa tuodaan näkyväksi koulutuksen monipuolista kehittämistyötä ja esitellään erilaisten kehittämisprojektien ja -hankkeiden tuloksia ja niissä luotuja toimintamalleja.

Artikkelit käsittelevät paitsi koulutuksen suunnitteluyhteistyötä työelämän kanssa myös itse työelämää koskevia tutkimus- ja kehittämisprojekteja liittyen esimerkiksi työhyvinvointiin ja turvallisuuteen.

Myös opiskelijoiden näkemykset ja kokemukset ovat vahvasti mukana artikkelien esittelemässä toiminnassa. Opiskelijat ovat olleet paitsi tutkimus- ja kehittämistyön kohteina, myös palautteen ja tutkimustiedon lähteinä sekä aktiivisina toiminnan kehittäjinä. Artikkeleissa esitellään esimerkiksi opinnäytteinä tehtyä kehittämistyötä.

Julkaisun tarkoitus on jakaa YAMK-koulutuksessa toimivan henkilöstön ja opiskelijoiden näkemyksiä ja kokemuksia, levittää hyviä käytänteitä ja herättää keskustelua ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon työelämälähtöisyydestä.

Tuuli Mirola
Yliopettaja
Saimaan ammattikorkeakoulu

SISÄLTÖ

ESIPUHE	3
Pirjo Vaittinen Koulutuksen suunnittelu yhdessä työelämän kanssa - case Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen	5
Mirja Kälviäinen Muotoiluajattelun merkitys YAMK sisältönä työn muutoksessa	11
Eeva Aarrevaara, Paul Carroll, Anne Pässilä & Juha Poskela Työelämäyhteistyö yhdyskunnan osallistavan kehittämisen koulutuksessa – esimerkkinä Heinolan asemanseutu	24
Taina Anttonen, Tarja Korpela & Anne Timonen Verkostovalmennuksella yhteyttä Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysalan pienyrittäjiin	34
Sini Hämäläinen & Anja Liimatainen Kliininen asiantuntijuus sosiaali- ja terveysalalla	41
Niina Nurkka Yhteistyöllä ensihoitotyön turvallisuutta kehittämässä	48
Tuuli Mirola & Minna Ikävalko Työelämälähtöisistä menetelmäopinnoista opinnäytetyöhön	55
Minna-Maria Behm Kokemuksia eettisestä ennakoarvioinnista ja opinnäytetyöyhteistyöstä	60
Marita Pirkka Työhyvinvoinnin edistäminen ja työelämä	68
Tuuli Mirola Geneeriset kompetenssit substanssiosaamisen rinnalla YAMK- opinnoissa	75
Pirjo Vaittinen YAMK -tutkintonimike ei palvele työelämää	81

Koulutuksen suunnittelu yhdessä työelämän kanssa - case Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen

Pirjo Vaittinen, toimialajohtaja
Saimaan ammattikorkeakoulu

Artikkelissa kuvataan Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen koulutuksen suunnittelu yhteistyötä työelämän kanssa. Artikkelin perustuu emeritayliopettaja Tuija Nummelan haastatteluun ja Saimaan ammattikorkeakoulun laatuauditoinnin (2016) YAMK:n itsearviointimateriaaleihin.

1 Sosionomi YAMK –koulutuksen kehityskulku Etelä-Karjalassa

Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulussa käynnistyi sosionomikoulutus elokuussa 1999 ja ensimmäiset opiskelijat valmistuivat vuonna 2002. Tällöin työelämään tuli uudenlaista osaamista uuden ammattiryhmän myötä, sillä aiemmin korkeakoulututkinnon suorittaneet olivat sosiaalityön ammattilaisia ja sosionomikoulutuksen myötä alalle valmistui sosiaalialan ammattilaisia.

Jo 2000 - luvun alkuvuosina alkoi keskustelu sosiaalialan lisä- tai jatkokoulutuksesta. Muutamassa ammattikorkeakoulussa käynnistyi vuonna 2002 sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon kokeilut ja tutkinto vakinaistettiin vuonna 2005 Suomen korkeakoulujärjestelmään. Etelä-Karjalassa ei vielä ollut riittävästi sosionomitutkinnon suorittaneita niin, että olisi ollut perusteltua ryhtyä hakemaan ja suunnittelemaan sosiaalialan omaa YAMK – koulutusta. Sen sijaan Etelä-Karjalan kesäyliopisto yhdessä ammattikorkeakoulun kanssa suunnitteli sosiaalityön perusopintoja tarjottaviksi kesäyliopistossa. Samoihin aikoihin, kun sosionomikoulutus käynnistyi, Kuopion yliopisto ja Socom (Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus) toteuttivat yhteistyössä Eu-rahoituksella Etelä-Karjalan ensimmäisen sosiaalityön maisteritason koulutuksen (ns. Itä-Suomen maisteri).

Yhteiskunnalliset muutokset ovat vaikuttaneet sosiaalialan työn rakenteisiin ja sosiaalialan ammattilaisten työn sisältöihin ja sitä kautta luoneet paineen myös

koulutuksen uudistamistarpeelle. Etelä-Karjalassa rakenteellisesti suurin muutos oli Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksoten) perustaminen vuonna 2010. Tällöin luotiin järjestelmä, jossa sosiaalityö, erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuolto liitettiin samaan organisaatioon ja samalla koko organisaatio muotoiltiin uudelleen. Muutoksen seurauksena vanhat ammatti- ja tehtävärakenteet muuttuivat ja työn sisältöjä uudistettiin. Esimerkiksi lastensuojelun laitoshoidon purettiin ja tilalle kehitettiin moniammatillista perhetyötä. Koko sosiaalialan työ alkoi näyttäytyä eri tavalla uudessa organisaatiossa ja asiakaskontekstissa, ja sieltä nousi tarpeet lähteä kehittämään sosiaalialan asiantuntijakoulutusta.

2 Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen –koulutuksen yhteissuunnittelu

2.1 Sosiaalialan oman YAMK –koulutuksen suunnittelun käynnistyminen

Koska sosiaalialalla ei ollut omaa YAMK -koulutusta, ruvettiin ammattikorkeakoulun YAMK -tiimissä keskustelemaan siitä, millä tavoin sosiaalialaa voisi kytkeä olemassa olevaan terveysalan YAMK-koulutukseen. Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulussa oli vuonna 2002 käynnistynyt Terveyden edistämisen koulutusohjelma, mikä profiloitui väestön terveyden edistämiseen. YAMK -tiimissä käytiin käsitteellistä keskustelua terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä. Keskustelujen pohjalta sovittiin, että jokaiseen osaamiskokonaisuuteen ja niiden opintojaksoihin kirjattiin terveyden rinnalle hyvinvoinnin edistäminen. Lisäksi sovittiin, että terveys- ja sosiaalialan opettajat vastaavat yhdessä parina opintojaksojen sisällöstä ja toteutuksesta opintojakson moniammatillisen sisällön esiintuomisen varmistamiseksi.

Tämän jälkeen Terveyden edistämisen YAMK-opintoihin hakeutui joka vuosi myös muutamia sosionomeja. Näiden opiskelijoiden palaute oli ”käytäväkeskusteluissa” ja työelämäkohtaamisissa sellainen, että he olivat tyytyväisiä koulutuksen TKI- ja johtamisen opintoihin, mutta heitä ärsytti se, ettei koulutus tavoittanut sosiaalialan laaja-alaisuutta. Tämä edellä kuvattu kehittämisvaihe tapahtui lähinnä YAMK –tiimin sisällä. Työelämästä opiskelemaan tulleiden ja opinnoista valmistuneiden sosiaalialan opiskelijoiden

palautteista sai kuitenkin ymmärrystä siitä, millaisia tarpeita työelämästä tulevilla ammattilaisilla on kouluttautumiselleen.

Seuraava vaihe käynnistyi sosiaalialan koulutuksen tulos- ja tavoitekeskustelusta vuonna 2014. Sosiaalialan yliopettaja ja koulutuspäällikkö toivat keskusteluun toiveen omasta ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavasta koulutuksesta sosionomeille. Tämä esitys hyväksyttiin ja koulutuksen suunnittelu sai käynnistymisluvan. Päävastuu suunnittelun käynnistämisestä ja suunnittelun toteutuksesta oli yliopettajalla. Yliopettajan lähtökohtana oli, ettei koulutuksesta tule perinteistä ja kapea-alaista lapset-nuoret-vanhukset jäsenystä, mutta hän ei tiennyt, mitä se voisi olla. Hänellä oli intuitiivinen käsitys ja tieto siitä, että sosiaalialalle tarvitaan sellaista osaamista, joka on enemmän kuin moniammatillinen osaaminen. Keskusteluja käytiin runsaasti oppilaitoksen omassa sosiaalialan koulutustiimissä, mutta koulutuksen idea ei lähtenyt avautumaan.

Iso askel eteenpäin tapahtui, kun yliopettaja keväällä 2014 osallistui Helsingissä Talentian järjestämään kansainväliseen seminaariin. Eräässä sessiossa oli asiantuntijana Helsingin kaupungin yhteisötyöntekijä (sosionomi YAMK). Hän kertoi esityksessään mitä yhteisöllinen työ on Helsingissä ja kuvaili sen toteutustapoja. Session jälkeen yliopettaja jatkoi keskustelua hänen kanssaan ja keskustelujen myötä yliopettajalle vahvistui ymmärrys, että Saimaan ammattikorkeakoulun uuden YAMK –tutkinnon keskeinen osaamisalue on yhteisöllinen työ ja sen johtaminen.

2.2 Yhteistyön toteutus koulutuksen suunnittelussa

Yhteisöllisyyden johtamisen orientaatio lanseerattiin oppilaitoksen omassa sosiaalialan tiimissä ja se hyväksyttiin yhteisesti YAMK –koulutuksen lähtökohdaksi. Opetussuunnitelman työstämiseen nimettiin valmisteluryhmä, johon kuuluivat yliopettaja, koulutuspäällikkö ja kolme lehtoria. Valmistelussa vahvuutena olivat sosiaalialan olemassa olevat hyvät työelämäyhteydet joko yksilö- tai oppilaitosyhteistyön kautta. Työskentelyn haluttiin toteutuvan ns. monikantayhteistyönä, jolla tarkoitettiin julkinen-yksityinen-kolmasektori kombinaatiota. Julkista sektoria edusti Eksote, yksityistä Mehiläinen (Lehtosara)

ja kolmatta sektoria edusti EKTA eli Etelä-Karjalan Työtupa. Myös Talentia (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö) oli mukana työskentelyssä. Työelämän edustajat ja oppilaitoksen valmisteluryhmän opettajat muodostivat YAMK-suunnittelutyöryhmän. Taulukossa 1 on kuvattu Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen –koulutuksen opetussuunnitelman suunnittelun toteutus.

	Aika	Toimijat	Asiat
2014	17.11.	Sosiaalialan tavoite- ja tuloskeskustelu	Päätös käynnistää sosionomien ylemmän koulutusohjelman suunnittelun aloittaminen välittömästi
	5.12.	YAMK -tiimi	Sosiaalialan yliopettaja kertoi sosionomi YAMK:n etenemissuunnitelman OPS:in työstämiseen
2015	20.1.	Koulutuspäällikkö ja yliopettaja	Talentia Etelä-Karjala ry hallitus, YAMK-koulutuksen esittely
	2.2.	Koulutuspäällikkö ja yliopettaja	Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä (EKSOTE) perhe- ja sosiaalipalvelujen johtoryhmä, YAMK-koulutuksen esittely
	4.3.	Sosiaalialan tiimikokous	Perustettiin valmisteluryhmä YAMK-koulutuksen suunnitteluun (koulutuspäällikkö, yliopettaja ja 3 opettajaa); Opiskelija-assistentti tuottaa muiden yamk:n sisällöistä kirjallisen koosteen
	25.3.	YAMK-suunnittelutyöryhmä	Suunnittelutyön aloittaminen. Kantavan teeman ja opintokokonaisuuksien pohdinta Aikataulukko: opintojaksojen nimet ja kuvaukset syksyllä 2015
	15.4.	Sosiaalialan tiimikokous	Työelämäkysely Talentian ja Eksoten kautta
	22.4. ja 22.5.	YAMK-suunnittelutyöryhmä	Opintojaksojen sisältöjen suunnittelua aihealueiden ympärille
	Kevät	Sosiaalialan opettajat	Koulutuksen markkinointi (harjoittelun ohjaus, projektit, työelämäyhteydet, omat verkostot)
	8.6.	Sosiaalialan tiimin kehittämisspäivä	YAMK- sosiaaliala suunnittelu- ja markkinointikatsaus
	12.8.	YAMK-suunnittelutyöryhmä	Sovittiin koulutuksen yleistemaksi yhteisöllisyys Jatkettiin 30op:n sisältöjen työstämistä. Markkinoinnin suunnittelu (Facebook-markkinointi.)
	24.8.	YAMK-suunnittelutyöryhmä	Opintojakson sisältöjen suunnittelussa yksityissektorin tarpeiden huomiointi
	1.9.	Kehityspäällikkö, koulutuspäällikkö ja yliopettaja	Syksyn aikataulusta sopiminen
	2.9.	Sosiaalialan tiimikokous	Esiteltiin työryhmän valmisteleva OPS:n sisältö, joka esitetään 3.9.2015 työelämän edustajille
	3.9.	Työelämäedustajien ja YAMK-suunnittelutyöryhmän kokous	Esiteltiin työelämän edustajille (Eksote, Lappeenrannan kaupunki, yksityiset palvelujen tuottajat ja kolmas sektori) Kuultiin kommentit jatkotyöstöä varten. Koulutuksen nimeksi muutoutui Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen
	7.9. ja 29.9.	YAMK-suunnittelutyöryhmä	Jatkettiin OPS:n sisältöjen rakentamista saadun palautteen pohjalta ja pohdittiin markkinointia
	Syyskuu	YAMK-suunnittelutyöryhmä ja YAMK-kehittämisspäällikkö	Esite uudesta koulutuksesta jaettavaksi työelämään ja markkinointiin

	Syys- kuu	YAMK- suunnittelutyöryhmä	Koulutuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt tehty Sovittiin valmisteluvastuut
	20.10.	YAMK- suunnittelutyöryhmä	Keskeisten käsitteiden määrittely ja kirjallisuuden systemaattinen hakeminen
	21.10.	Sosiaalialan tiimikokous	Esiteltiin jakeluun sosiaalialan YAMK-esite. Sosiaalisen median hyödyntäminen ja vastuiden jako
	3.11.	Kehityspäällikkö (YAMK) ja yliopettaja	Sovittiin tehtävät ja aikataulut
	6.11.	YAMK- suunnittelutyöryhmä	Opintokokonaisuuden laajuus ja sisältöjen määrittely
	7.11.	YAMK- suunnittelutyöryhmä	Luotu Saimian sosionomit FB-sivusto verkostoitumiseen ja koulutuksen markkinointiin
	15.12.	YAMK- suunnittelutyöryhmä ja englannin kielen opettaja	Koulutuksen nimi, opintokokonaisuudet ja tavoitteet käännetty englanniksi: Towards participatory and inclusive Leadership
2016	Tammi- kuu	YAMK- suunnittelutyöryhmä	OPS:n täydentäminen, kirjallisuuteen tutustuminen
	8.3.	YAMK- suunnittelutyöryhmä ja työelämä	OPS:n viimeistely työelämän kanssa (Eksote, kolmas sektori)
	16.3.	YAMK-tiimi	Esitely Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen - koulutuksen (SOTE16YB) toteutus
	2.9.		Koulutus käynnistyy

Taulukko 1. Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen koulutuksen OPS:n suunnittelun toteutus

YAMK –suunnittelutyöryhmän yhteistyön tekeminen toteutui prosessioppimisen mallilla. Oppilaitoksen valmisteluryhmä työsti sovittua työpakettia (esim. koulutuksen runko-, sisältö- tai osaamiskuvaus), koululle kutsuttiin kolmikantayhteistyötahojen edustajat ja heidän kanssaan käytiin läpi luonnosteltua työpakettia. Työelämän edustajat kommentoivat, karsivat ja rikastivat valmisteluryhmän luonnostelemaa. YAMK- suunnittelutyöryhmän tapaamisen jälkeen valmisteluryhmä teki sovitut muutokset työpakettiin ja ryhtyi seuraavan paketin tuottamiseen, jonka kanssa meneteltiin samoin.

Kaikki työelämäkumppanit sitoutuivat dialogiin ja sen käymisen malliin. Työskentelytapaa pidettiin työelämälähtöisenä, sillä oppilaitoksen edustajat tiedostivat alusta lähtien työelämäedustajien työpaineet ja kiireen. Lähtökohtaisesti oli sovittu, että opettajat tuottavat alkumateriaalin, josta käydään keskustelu ja sen jälkeen opettajat muotoilevat asian uudelleen, joka tuodaan työelämän edustajille seuraavaan tapaamiseen vahvistettavaksi. Tällä tavoin työskenneltiin siihen saakka, että koulutukselle oli yhdessä luotu

opintokokonaisuudet ja annettu niille sisällön mukaiset nimet. Eli yhdessä kuvattiin se osaaminen, mitä koulutuksessa haluttiin tuottaa.

YAMK-suunnittelutyöryhmän työelämäedustajien lisäksi haluttiin koulutuksen valmisteluun saada vahvistusta myös laajemmin työelämän yhteistyötahoilta. Syyskuun alussa 2015 kutsuttiin oppilaitokselle mahdollisimman kattavasti työelämän edustajia ja heille esiteltiin siinä vaiheessa valmiina oleva OPS – luonnos. Tässä 'isossa työelämätapamisessa' taitava sote -palveluiden visionääri Timo Salmisaari toi esille käsitteen uusyhteisöllisyys. Hänen mielestään ei ollut perusteltua rakentaa yhteisöllisyyden johtamisen koulutusta olemassa olevien rakenteiden mukaan tai varaan, vaan koulutuksen tuli suuntautua vahvemmin tulevaisuuden erilaisiin ja –muotoisiin yhteisöihin. Esimerkkinä käytettiin jalkautuvaa työtä: jos ennen jalkauduttiin asemille, missä nuoret olivat, niin tulevaisuudessa oli jalkauduttava yhä vahvemmin nuorten käyttämään virtuaaliseen maailmaan (virtuaalinen sosiaalityö, internetpainotteinen sosiaalityö). Salmisaaren näkemyksen mukaan sosiaalialan työ tulee jäsentymään entisestään näissä uudenlaisemmissa konteksteissa. Eli oli perusteltua ryhtyä rakentamaan koulutusta uusyhteisöllisyys käsitteen kautta. Sosiaalialan tiimissä oli lehtorina Minna Koponen, jonka vahva osaaminen media- ja digimaailmasta avasi uusyhteisöllisyys käsitteelle aivan uudenlaisen ymmärryksen.

Tästä koalitiosta jatkettiin prosessioppimisen mallilla työskentelyä siten, että työelämä oli mukana suunnittelussa koko ajan. Sosionomi (YAMK) koulutuksen Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja johtaminen toteutus käynnistyi syksyllä 2016 ja ensimmäiset opiskelijat saivat YAMK –tutkintonsa valmiiksi keväällä 2018.

Muotoiluajattelun merkitys YAMK sisältönä työn muutoksessa

Mirja Kälviäinen, yliopettaja
Lahden ammattikorkeakoulu

Yhteiskunnan, markkinoiden ja teknologian epävarmuutta ja monimutkaisuutta tuottava muutos tuottaa muutoksia työelämän osaamistarpeisiin. Muotoiluajatteluun liittyvät osaamis- ja mielentilakyvykkyudet ohjaavat työelämälähtöistä koulutusta uusien luovien prosessien ja epävarmuuden kanssa toimimiseen ja monipuolisten tutkimuksellisten työtapojen ja yhteissuunnittelun hyödyntämiseen.

1 Muotoilu- ja media-alan ammattilaisten työelämähaasteet

Korkeakoulututkintojen Bolognan prosessissa Bergenissä (Bergen outcome 2005) tehty määrittely kuvaa ylempää korkeakoulututkintoa tiedon, ymmärryksen ja ongelmanratkaisun soveltamisena uusiin ja tuntemattomiin ympäristöihin, joita leimaa laaja ja monialainen konteksti. Valmistuvien tulisi omata kykyä integroida monenlaista tietoa ja käsitellä monimutkaisuutta sekä muotoilla arviointeja jopa epätäydellisen tai rajallisen informaation pohjalta. Tämä kuvaus vastaa hyvin niitä vaatimuksia, jollaisten keskeltä muotoilun ja median ammattilaiset hakevat ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (jatkossa YAMK) opintoihin. Tilanteeseen liittyy työelämän rajuksikin koettu muutos yhteiskunnan, markkinoiden ja teknologian murroksessa. Yhteiskuntaa ja markkinoita leimaa epävakaisuus, epävarmuus, monimutkaisuus ja epämääräisyys (volatility, uncertainty, complexity and ambiguity =VUCA katso Bennett & Lemoine 2014).

Luovan, visuaalisen alan ammattilaisten tarpeet hakeutua YAMK opintoihin eivät useinkaan liity muodolliseen jatkotutkintoon, jota alan yritystöissä ei vaadita. Syyt hakeutumiseen ovat lähivuosina liittyneet haluun hallita elämää epävarmassa, monimutkaistuvassa, pirstaloituvassa, kiireisessä ja monin tavoin muuttuvassa työelämässä. Opintoihin tullaan myös hakemaan entistä laajempaa alan näkemystä, kehittämisprosessien hallintaan ja keinoja argumentoida omaa ammattialaa muiden alojen osaajille. Jopa syvää merkityksellisyyttä omalle tekemiselle tullaan etsimään opintojen kautta. (Kälviäinen 2016, 177.) Samoja haasteita, erityisesti argumentoinnin suhteen on löytynyt myös luovien alojen

työelämä tutkimuksesta (Poussa 2017). Merkityksellisyyttä etsitään esimerkiksi kaupallisten, kestävän kehityksen valossa huolestuttavaksi koettujen, kulutusta kiihdyttävien työtehtävien sijaan. Opiskelun lähtökohtiin liittyy myös tarve etsiä kokonaan tai osittain uutta uraa muutoksen keskellä.

Kansainvälisen Design Management Instituutin (jatkossa DMI) (2017) sähköpostitse toteutetussa kyselyssä muotoilukoulutuksen tulevaisuuden suunnista vuonna 2017 oli listoja niistä kyvykkyyksistä, osaamisesta ja ammattilaiselle ominaisista mielentiloista, joita muotoilukoulutuksessa tulisi edistää. DMI oli koonnut nämä listat erilaisten työelämä tutkimusten pohjalta, mutta selvitti edelleen vuonna 2017 sitä, mihin tärkeysjärjestykseen ne eri koulutuksen asiantuntijoiden mielessä sijoittuivat.

DMI:n (What is Design Thinking? 2019) analyysi muotoiluajattelun tarpeellisuudesta työelämässä heijastelee koulutuskyselyn sisältöjä. Muotoiluajattelu ei vain toteuta ihmislähtöistä empatiaa, luovaa, kokeilevaa ja korjaavaa prosessia ja tekemällä kehittämistä vaan myös monia VUCA - maailmassa hyödyllisiä toiminnan tapoja. Siihen kuuluu monialainen tiimityöskentely, visualisoinnit ja analyyttisten sijaan myös kompleksisuutta ja asiakaskokemuksen tunteenomaisia puolia hoitavia laadullisia ja luovia tutkimusmenetelmiä. Muotoiluajattelun kuvataan tukevan sisäisen ja ulkoisen toiminnan sekä viestinnän yhtenäistämistä. Se tukee erityisesti asiakaskeskeistä haasteiden ymmärrystä, asiakaskokemuksen kehittämistä sekä ennakoi siihen liittyvää kulttuurista muutosta. Myös suomalaiset muotoilun ja media-alan työn muutoksen viimeaikaiset raportit kuvastavat samoja muotoiluajatteluun liittyviä luovan alan työn osaamisvaatimusten muutoksia (muun muassa Aminoff ym. 2010, 49).

DMI:n (2019; 2017) listat ja muotoiluajattelun kuvaukset tarjoavat vastauksia moniin ammattilaisten kentällä kokemiin haasteisiin. Alan työtä leimaavat ulkoistetut pienet toimeksiannot, joiden palkkataso ja arvostus on laskussa. Samanaikaisesti erilaiset digitaaliset alustat ja ratkaisut mahdollistavat muita kuin alan ammattilaisia tekemään alan työsuorituksia. Perusteluja luovan työn oikeutukseen ja tarpeeseen kaivataan. Toisaalta haasteiden monimutkaistuesssa konkreettista, operationaalista suunnittelua ja tuotoksia tehneitä

suunnittelutyöntekijöitä on asetettu vastuuseen myös laajemmista ja strategisen tason kehittämisprojekteista, niiden prosesseista sekä tuloksista. Verkostoihin ja vuorovaikutukseen perustuvan yhteisöllisyyden ja monialaisuuden vaatimus tuottaa näihin kehittämisprosesseihin luovan ja kokemuksellisen yhteissuunnittelun tarpeita. Kehittämisprosesseissa halutaan myös asiakkaan ääni saada kuuluville osallistamisen kautta. (Kälviäinen 2016, 277.)

DMI:n (2017) näkemys muotoiluosaamisesta sisältää sekä osaamista että tärkeitä ammatillisia mielentiloja. Näitä määrittelyjä on mahdollista peilata sekä YAMK opintoihin tulevien muotoilun ja median ammattilaisten näkemiin suomalaisenkin työelämän uusiin vaatimuksiin että myös vastaparina siihen sisältöön, jota muotoiluajattelun pohjalle rakentuva muotoilu- ja media-alan uudistavan osaamisen opetussuunnitelma Lahden Muotoiluinstituutissa on pyrkinyt tarjoamaan.

2 Työelämän osaamistarpeiden piirteitä suhteessa muotoilu- ja media-alan YAMK koulutukseen

DMI:n (2017) muotoilijan työelämän osaamiskuvauksiin kuuluu empatia kykyinä suhtautua ja ymmärtää toisten ihmisten tapaa nähdä maailmaa ja arvostaa siinä olevia asioita ja ilmiöitä. Relevanssi viittaa vahvaan asiakaskeskeisyyteen ja asiakkaan arvo-orientaatioon. Tämä on myös kyvykkyyttä yhdistää oma tekeminen siihen, mikä on tärkeää asiakkaalle ja asiakasorganisaatioiden ydinosamiselle eli mikä on osuvaa sekä ihmisille että liiketoiminnalle. Tutkimuksellisuutena siihen liittyy kyky käyttää menetelmiä, joilla ymmärretään paremmin asiakkaita, erityisesti sitä, mikä on heille merkityksellistä ja toimivaa.

Tärkeänä lähtökohtana koko muotoilu- ja media-alan uudistava osaaminen koulutukselle on ihmislähtöisen suunnittelun ja asiakaskokemuksen menetelmät sekä niiden soveltaminen palvelumuotoiluun, informaatiomuotoiluun ja strategiseen muotoiluun. Opinnäytetöissä ihmislähtöisen suunnittelun tarpeet ja sovellukset nousevat esiin ei pelkästään monissa asiakaskokemuksia kehittämissä tapauksissa vaan myös työtekijäkokemuksen kehittämistarpeissa.

Tekemisen mentaliteettia DMI:n (2017) osaamiskuvaukset kuvaavat kykyinä ajatella tekemisen kautta ja määrittellä tämä tekemisen kautta ajattelun prosessi

muille. Tähän liittyy kulttuurinen tilanteeseen sitoutuminen, sen havainnointi, ymmärtäminen ja toimintatilannesidonnaisen kehittämisen tapa (muotoilun tutkimuksessa yleensä kuvattu nimellä contextual design).

Huolimatta YAMK tason kehittämiskohteista prosessien ja strategioiden tasolla, pelkän abstraktin kehittämisen sijaan muotoiluajattelun vahvuus ja haluttavuus opiskelijoiden opinnäytetöiden yhteistyöorganisaatioissa on liittynyt konkreettiseen kytkentään kuhunkin kehittämistilanteeseen ja siinä tuotettaviin todellisiin ratkaisuihin. Kehittämisprosessien ja ratkaisujen sopivuudesta juuri tähän kontekstiin ollaan kiinnostuneita oli se sitten organisaatioiden arvonluontiin liittyvää asiakaskokemuksen, työntekijäkokemuksen, arvojen merkityksellistämisen tai toimintamallien kehittämistä. Prosessien ja yhteissuunnittelun soveltamista mietitään aina tapauskohtaisesti kussakin kontekstissa.

DMI:n (2017) osaamiskuvauksiin kuuluu luonnollisesti myös visuaalinen viestintä. Muotoilualan ammattilaisille on tyypillistä kyky viestiä visuaalisesti, joka kehittämistyössä toteutuu ideoiden konkreettiseksi ja kosketeltavaksi tekemisessä. Tähän konkretisointiin liittyy myös kyky ja työelämän tarve ilmaisuun ja vakuuttamiseen, jossa omia näkemyksiä ja yhteistä tekemistä pystytään ymmärrettävästi avaamaan ja vakuuttamaan toimijoita niistä. Tämä tapahtuu jopa tarinoiden hahmottamisen ja rakentamisen avulla.

Muotoilun ja media-alan opinnoissa sekä opiskeltavana aiheena että tärkeänä työskentelytapana opinnäytetöissä on informaatiomuotoilu. Visuaalisen viestinnän keinoin on mahdollista kuvata asioita, erityisesti monimutkaisiin kehittämistapauksiin liittyvää monialaisen tiedon hyödyntämistä, prosesseja ja systeemejä, joita on hankala viestiä sanallisesti. Opinnäytetöissä tarinnallisuus nousee esiin esimerkiksi brändin kehittämisen välineenä ja luontevana osana asiakaskokemusta rakentavien palvelupolkujen analyysiä.

DMI:n (2017) osaamiskuvaukset korostavat myös tietoisuutta todellisen tietämisen tilanteesta, etsittävän tiedon tarpeesta ja omien mieltymysten erottamisesta sopivista ratkaisuista asiakkaalle. Tähän tietämiseen ja ideointiin DMI osaamiskuvaukset liittävät vahvasti yhteissuunnittelun, jossa muotoilijan

rooli on integroida yhteen monitahoisia näkökulmia ja ideoita ja jättää erikoistunut osaaminen syrjään. Muotoiluosaaja asettuu monialaisen osajajoukon keskelle suunnittelemaan ja syntetisoimaan ratkaisuja toisten kanssa. Luovan ajattelun tukitoimijana muotoilijalla on myös muuntamisen taitoa kyvyssä siirtää erilaisten tilanteiden merkityksellisiä piirteitä ja kiinnostavia periaatteita uusiin tilanteisiin. Muotoiluosaaja tuo yhteiseen työskentelyyn mukaan myös mielikuvituksen ja kyvyn kuvitella jotain radikaalisti uutta ja erilaista.

Näitä omaan rooliin ja monilaisen yhteissuunnittelun suunnittelun ja toiminnan vaatimukseen liittyviä opintoja muotoilun ja media-alan YAMK opinnoissa ovat yhteissuunnittelu (co-design) ja sen rakentamisen menetelmät, myös ideointimenetelmät. Yhteissuunnittelua ja siihen sopivia menetelmiä sovelletaan lisäksi todellisten työelämäprojektien muodoissa toteutuvilla opintojaksoilla ja niihin liittyvän yhteissuunnittelun suunnittelun ja työskentelykokemuksen avulla.

3 Työelämän tarvitsema mielenlaatu suhteessa muotoilu- ja media-alan koulutukseen

Kiinnostavaa on, että DMI:n (2017) selvitys työelämätarpeista ei keskity pelkästään osaamiseen, vaan erityisesti se tuo esiin mielenlaadun, jota ammattilaiset tarvitsevat kentällä toimiessaan. Vaikka luovan alan ammattilaisten koulutus ei useinkaan ole ollut johtajuuden koulutusta, nämä mielenlaadut kiinnittävät huomiota juuri johtajuuteen ja liiketaloudelliseen ajatteluun.

Luova johtajuus liittyy kykyyn auttaa ihmisiä näkemään ongelmat ja tilanteet sellaisilla tavoilla, jotka ovat heille voimaannuttavia. Se pystyy tuomaan esiin luovaa energiaa yksilöissä ja ryhmissä, intohimolla ja halulla olla muutosagentti. Siihen liittyy yrittäjyyttä korostava kyky olla empaattinen markkinatarpeiden suhteen ja kehittää ideoita analyyttisen ja näkemyksellisen päätöksenteon kautta. Myös liiketoiminnallinen ajattelu korostui pystyvyytenä integroida yhteen liiketoimintastrategiaa, analyytiikkaa, määrällistä, laadullista ja luovaa ajattelua. Tällöin ammattilaisen tulee tietysti ymmärtää liiketoimintakonsepteja ja liiketoiminnallisia periaatteita. (DMI 2017.)

Alan YAMK opetussuunnitelmissa liiketoiminnallisen arvon luomisen ajattelutapa liittyy strategiseen muotoiluun, muotoiluajattelun käyttöön yritysten prosessien,

johtamisen ja arvonluonnin tasolla. Muotoilun rooli laajenee tällöin yrityksen strategian innovatiiviseen, erityisesti käyttäjä- tai asiakaslähtöiseen kehitykseen ja muotoilua toteutetaan prosessi- ja menetelmänäkökulmana, suunnittelun suunnitteluna ja siten innovaatioiden mahdollistamisena. (Aminoff ym. 2010, 49.) Luovan ja analyyttisen kyvykkyyden yhdistäminen on sekä divergentin, mahdollisuuksien kenttää laaventavan että konvergentin, ratkaisuja arvioivan ja syntetisoivan ajattelutavan hyödyntämistä (Brown 2009, 66-71). Tutkimuksellisuuden osaaminen liittyy monimuotoisten, luovien tutkimusmenetelmien käyttöön niin sanotun todistusaineistoon perustuvan (evidence-based design) suunnittelutyön pohjana ja perusteluina (Curedale 2013, 6-7).

DMI (2017) analyysi korostaa myös käytännönläheistä, itsenäistä ja oma-aloitteista kykyä käyttää erilaisia menetelmiä ja taitoja haasteiden ratkomiseen. Alalle tyypilliseen kehittämiseen liittyy myös toiminnallisuus, jossa näytetään asioita mieluummin kuin kerrotaan. Yhteisen ymmärryksen kehittämistä ja kokeiluja tehdään konkretisoinnin ja prototyypin kautta kehittämistyön tueksi. Tärkeisiin ammatillisiin mielentiloihin kuuluvaksi kuvataan kokeilujen epäonnistumiseen uskomisen oppimisen tapana.

Muotoilun ja media-alan YAMK kehittämisprosesseissa ja yhteissuunnittelussa hyödynnetään monimuotoisia, konkretisoivia toimintatapoja, joissa prosessia eteenpäin ajava divergentti ja konvergentti ajattelu vaihtelee. Kokeileva kehittäminen on tärkeää ja siihen liittyvä konkretisointi, arviointi ja testaaminen (Nylander & Kälviäinen 2019.)

Mielenlaaduksi DMI (2017) kuvaa erikseen myös epävarmuuden siedon, sen jopa mukavaksi kokeminen, johon liittyy kyky ajatella moninaisesti ja pitää monta kehittämisen skenaariota päässä samanaikaisesti. Epävarmuuden sieto sisältää ymmärryksen siitä, että on olemassa enemmän kuin yksi oikea vastaus. Sopivaa mielenlaatua leimaa myös uteliaisuus. Ammatillainen on sitoutunut jatkuvasti kasvattamaan omaa osaamistaan ja katselemaan oman kokemuspäiirinsä ulkopuolelle.

Epävarmassa tilanteessa muotoiluajattelun luonne monipuolisesti kehittämiskohdetta tutkivana, iteroivasti takaisin korjauskierroksille palaavana kehittämisen tapana korostuu. Suunnittelun suunnittelu on tärkeää, mutta tärkeää on myös huomioida suunnitelman yksi jälkeen suunnitelma kaksi, jos ja kun kehittämistilanne muuttuu. Näin tapahtuu nykyisessä työelämätodellisuudessa usein. (Nylander & Kälviäinen 2019.)



Kuvio 1. Squiggle-kuvio korostaa strategisessa muotoilussa tärkeää etupainotteisesti ja moninäkökulmaisesti etsivää kehittämisen tapaa (täydennetty Newmanin 2019 squiggle-kuviosta Mirja Kälviäinen).

YAMK opintojen tutkimuksellisenä haasteena on myös kysymys siitä, miten selvittää yhä kasvavasta ja pirstaleisesta informaation tulvasta, mutta silti pysyä myös uteliaana uusille asioille ja ilmiöille. Monialaisen työskentelyn lisäksi muotoilun ja media-alan YAMK opinnoissa käsitellään hyvin erilaisia, usein yrityksiltä, Internetin ja somen kautta löytyviä ammatillisia informaation ja uusien menetelmien sekä niiden sovellusesimerkkien lähteitä. Saturaatio tutkimuksellisenä ilmiönä on tärkeä ymmärtää, koska se auttaa hahmottamaan, että pirstaleisenakin näyttäytyvää tietoa on saatu sen toistuesssa riittävästi. Toisaalta moninaisten perspektiivien ja kokonaisvaltaisen ymmärtämisen vaatimus estää liiallista uskoa vain yhteen tietolähteeseen.

4 Työelämän osaamistarpeet yli muotoilun ja media-alan näkökulmien

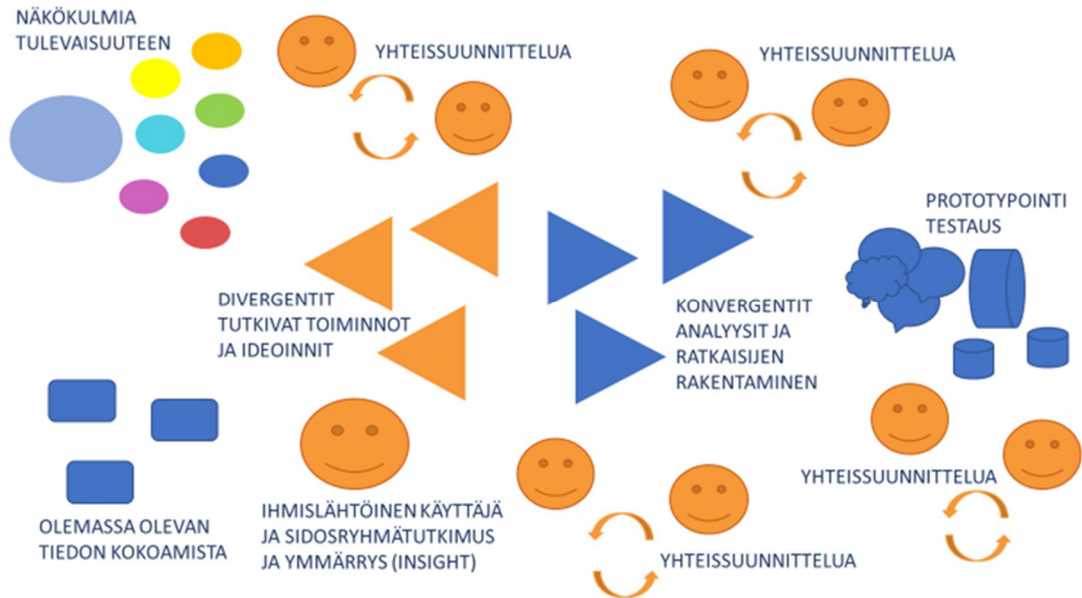
Tarina työelämän muutoksesta ja siellä tarvittavista osaamisista ja mielenlaadusta ei ole luovien alojen yksityisomaisuutta. DMI:n (2017) keräämät osaamis- ja mielenlaatulistat kuvastavat hyvin myös monia muita työn muutoksen ja tulevaisuusvaatimusten listauksia. Esimerkkinä sekä yliopistotoimijoiden että autontuottajayritys Ford:n tekemä tulevaisuuden työn analyysi ja työntekijälle tärkeiden ominaisuuksien listaus uudenlaisten työtehtävien valossa: Sopeutuminen, Ongelmien ratkaisu, Luova älykkyys, Informaation syntetisointi, Uudenlainen ajattelu ja omaperäisyys, Sujuva ideoiden tuottaminen, Kriittinen (arvioiva) ajattelu, Mielikuvitus, Empaattisuus, Tunneäly, Viestintäkyky yli ammattialojen, Monialainen yhteistyö, Liiketaloudellinen ajattelu (Tytler ym. 2019, 14-23).

IDEO:n kansainvälisen muotoilutoimiston Brown tarjoaakin voimakkaan epämääräisyyden tilanteessa muotoilun keinoja johtajakoulutuksen ratkaisuksi kaikille aloille. Konkreettisesti vuoden 2019 tilanteessa talouden epävakaa tila teknologiakehityksen seurauksena, taloussota sekä ilmastonmuutoshaasteen laajuus johtavat kokonaan uudentyyppisten ratkaisujen tarpeeseen. Muotoiluajattelun tarjoama luovuus, uteliaisuus ja innostus etsiä mahdollisuuksia monialaisten perspektiivien ja toimijoiden kokoamisen kautta toimii uudella tavalla ajattelun tukena. Brown näkee oikeat kysymykset etsimisen ja sopimisen kohteina, ei vanhoihin haasteisiin etsittävät ratkaisut. Tärkeää on saada tiimit yhdistymään yhteisen tarkoituksen ympärille ja unohtaa organisatoriset hierarkiat. Näin voidaan nähdä iso ja monipuolinen kuva asioista ja kysyä myös suuria kysymyksiä. Muutoksen nopeuteen liittyy vaatimus työskennellä kehittämisen parissa entistä nopeammin. Muotoilusprintit, inhimillisen empatian hyödyntäminen ja nopeat, intensiiviset työskentelytavat ja tutkimusmenetelmät tuovat organisaatioihin nopeutta ja liiketaloudellisesti kestäväää ratkaisukykyä. (IdeoU 2019.)

Brown on menestynyt ja kokenut kehittäjä ja tuo edellisellä kehittämiskuvauksella esiin myös sen työelämävaatimuksen, joka toistuu muotoilun ja media-alan YAMK opiskelijoiden työntekoon liittyvissä tarpeissa. Luovan

suunnittelutoiminnan järjestäminen, olkoon se sitten laajempaa muotoiluajattelun soveltamista tai vain yhteissuunnittelutyöpajojen soveltamista erilaisiin kehittämistilanteisiin, on selvästi kasvava työtehtävämuoto. Tämä asettaa vaatimuksia kehittämisprosessien suunnittelun suunnitteluun ja yhteissuunnittelun ohjaamisen koulutukseen. Kehittämisprosessit, yhteissuunnittelu (Co-design) ja siihen sopivat menetelmät ovatkin tulleet tärkeäksi muotoilun ja media-alan YAMK opinnäytetöiden sisällöksi. Alan ammattilaiset eivät tee enää ratkaisuja itse, vaan auttavat muita tekemään mitä erilaisinta kehitystyötä, jossa myös aiempaa luovemmalla ja moninäkökulmaisella näkemyksellisyydellä on osansa. DMI:n (2017) osaamislistaan voi hyvin lisätä osaamistarpeita siihen, että alan ammattilaiset osaisivat auttaa eri menetelmien avulla vähemmän siihen harjaantuneita ihmisiä kehittämään uusia ratkaisuja nopeatempoisesti. He voivat auttaa eri alojen osallistujia myös tarkastelemaan kehittämistä syvän käyttäjä- ja sidosryhmäymmärryksen kautta tai erilaisia toimijoita ja asiakkaita rakentamaan yhdessä konsepteja ja toteutuksen optimointia ja suunnittelua.

Tärkeäksi nousevaan kehittämisprosessien suunnitteluun on Lahden Muotoiluinstituutin muotoilun ja media-alan YAMK koulutuksessa kehitetty evidenssiin perustuvan muotoiluajattelun kortit. Korteissa on tulevaisuuden ennakoivia, monipuolista ja asiakaskeskeistä tiedonhankintaa sekä prosessia eteenpäin vieviä divergentin ja konvergentin ajattelun toimintavaiheita. Kortit on luotu kymmenien YAMK opiskelijoiden aitojen työelämäprojektien pohjalta ja eri prosessivaiheita on niistä nostettu yksittäistä menetelmää yleisemmälle tasolle kuvaamaan joukkoa samantyyppisiä, muotoiluajattelun prosessissa tyypillisiä toimintatapoja. Näitä kortteja käytetään, kun opiskelijat hahmottelevat etenemistään omista työelämälähtöisissä kehittämistehtävissään. Korttien kautta hahmottaminen auttaa myös sopeuttamaan prosessia uudelleen, kun työelämä tyypillisesti vaatii suunnitelman yksi muuntamista suunnitelmaksi kaksi matkan varrella tulevien muutosten takia.



Kuvio 2. Yhteensä 30 prosessikorttia sisältävät kortteja tulevaisuusajattelusta, olemassa olevasta tiedosta, laajentavasta divergentistä ja analyysoivasta konvergentistä ajattelusta, yhteissuunnittelusta, kokeiluista ja testauksesta sekä iteroinnista (erilaisten vaiheiden uudelleentyöstäminen) (kuvio Kälviäinen).

Muotoilun ja media-alan opinnäytetöiden kirjo kattaa kehittämistä raskaan teknologiateollisuuden ratkaisuihin erilaisiin digitaalisiin palveluihin, vaatetukseen, huonekaluihin, pakkauksiin, liikuntaan ja erilaisiin kulttuuriprojekteihin sekä kaupunkien tai muiden julkisten toimijoiden toimintamalleihin ja viestintään. Johtamistasolla strategista muotoilua on sovellettu tietyille liiketoiminnan tai julkisen sektorin alueille, palvelumuotoilua brändien kehittämiseen tai asiakkaiden sitouttamiseen. Curedale (2013) määrittää tutkimuksellisen, evidenssiin perustuvan lähestymistavan välttämättömäksi muotoilijalle. Tutkimuksellisuuden yhdistäminen muotoilujatteluun asettaa sen hyvin lähelle innovaatiotoimintaa. Hernández ym. (2018, 249-262) selvittävät muotoilujattelu analyysissään, miten muotoilun visuaalisuus, menetelmät ja prosessi ovat tulleet jäsentäviksi periaatteiksi tukiessaan työelämän innovatiivisuutta. Prosessikorttien toimivuus mitä erilaisimpien muotoiluperustaisten kehittämishankkeiden kuvauksessa on näyttö tästä. Niitä on hyödynnetty evidenssiin perustuvien omien kehitysprosessien suunnittelussa. Niitä on hyödynnetty myös yhteissuunnitteluna toteutettavien kehittämissuunnitelmien suunnittelussa. YAMK opiskelijat ovat hyödyntäneet prosessien konkretisointia ja suunnittelun suunnittelua korttien avulla myös opintojen ulkopuolisissa työelämän tehtävissä.



Kuva 1. Kuvan alaosassa Teurosen Luhdalle 2018 tekemä kiinalaisen verkoston sidosryhmäyhteistyön kehittämisprosessi ja ylhäällä kyseisessä prosessissa prosessin hahmottamisen aikana tarpeettomaksi todettuja kehittämistapoja (kuva Kälviäinen).

5 Työelämälähtöisen muotoiluajattelun kehityssuunnat

Muotoilun ja media-alan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tarjoamat osaamiset, mielenlaatu ja keinot kehittämiseen vastaavat siis paljon yleisemmällä tasolla niitä työelämätarpeita, joita yhteiskunnassa nyt ja ainakin lähitulevaisuudessa esiintyy. Usein esitetyt osaamiset ja suhtautumistavat edustavat paljolti inhimillisiä kyvykkyyksiä. Kiinnostavaa on edellä kuvattujen osaamispiirteiden lisäksi pohtia vakavasti teknologian käytön kehittymisen tuomia uusia haasteita myös muotoiluajattelun kaltaiseen kehittämiseen. Ainakin ymmärtämisen tasolla on tärkeää ryhtyä kouluttamaan osaamista myös tekoälyn ja koneoppimisen sekä asioiden internetin mahdollistamissa sovelluksissa. Muotoiluajattelun osaaja voi olla tällaisissa sovelluksissa inhimillisten ja luovien ratkaisujen asianajaja, mutta ei ilman, että hänelläkin on ymmärrystä siitä, millaisiin haasteisiin näillä teknologioilla on mahdollista tarttua.

Työelämän kehittämisessä toimivaksi havaittu prosessien mallintaminen on tärkeä kehittämiskeino, joka liittyy teknologian tuomiin uusiin haasteisiin,

esimerkiksi systeemisten ratkaisujen kehittämiseen ja kuvaamiseen. Se liittyy myös monialaisen kehittäjäjoukon yhteisen ymmärryksen rakentamiseen monimutkaisissa kehittämishaasteissa. Laajat systeemiset kuvaukset ja ratkaisut liittyvät myös yhä tärkeämmäksi nouseviin isoihin haasteisiin, kuten erilaisiin toimiin ja ratkaisuihin ilmastonmuutoksen torjunnassa. Ympäristövastuullista suunnittelua on alettu kutsua jopa elämälähtöiseksi suunnitteluksi ja prosessikorttien tapaista tukirakennetta olisi mahdollista kehittää ja hyödyntää myös vastamaan tällaisiin suuriin kysymyksiin.

Painamattomat lähteet:

Design Management Institute (DMI). 2017. Sähköpostitse toteutettu kysely muotoilukoulutuksessa toteutettavista osaamisen ja mielentilojen koulutusteemojen tärkeysjärjestyksestä.

Painetut ja elektroniset lähteet:

Aminoff, c., Hänninen, T., Kämäräinen, M. & Loiske, J. 2010. MUOTOILUN MUUTTUNUT ROOLI. Luovan talouden strateginen hanke Työ- ja elinkeinoministeriöstä. Helsinki: Provoke Design Oy.

Bennett, N., & Lemoine, J. 2014. What VUCA Really Means for You. In Harvard Business Review, Vol. 92, No. 1/2, 2014, 27 [viitattu 28.1. 2019]. Saatavissa: <https://ssrn.com/abstract=2389563>

Bergen outcome (2005). The framework of qualifications for the European Higher Education Area [viitattu 28.1.2019]. Saatavissa: http://www.bologna-bergen2005.no/EN/BASIC/050520_Framework_qualifications.pdf

Brown, T. 2009. Change by Design. How Design Thinking Transforms Organizations and Inspires Innovation. HarperCollins Publishers.

Curedale, R. 2013. Design Research Methods: 150 ways to inform design. Topanga: Design Community College.

Hernández, R. J., Cooper, R., Tether, B. & Murphy, E. 2018. Design, the Language of Innovation: A Review of the Design Studies Literature. she ji The Journal of Design, Economics, and Innovation Volume 4, Number 3, Autumn 2018, 249-274.

IdeoU. 2019. Leaders Need These 3 Qualities to Thrive in Uncertainty. Creative confidence series [viitattu 28.9.2019]. Saatavissa: https://www.ideo.com/blogs/inspiration/leaders-need-these-3-qualities-to-thrive-in-uncertainty?goal=0_f703b39d99-c8670ed878-218032861&mc_cid=c8670ed878&mc_eid=0e026096f7

Kälviäinen, M. 2016. Luovan alan jatkokoulutus hyvän elämän luotaajana. Teoksessa Mutanen, A., Kantola, M., Kotila, H. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) Hyvä elämä. Käytäntö, tutkimus ja ammattipedagogiikka. Turun ammattikorkeakoulun Tutkimuksia 44. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Newman, D. 2019. The Design Squiggle [viitattu 2.2.2019]. Saatavissa: <https://thedesignsquiggle.com/>

Nylander, N. & Kälviäinen, M. 2019. Learning Design process for Sense Making. Teoksessa Häkkinen, J., Pakanen, M., Luiro, E., Mikkonen, E. & Miettinen, S. (toim.) Cumulus Conference Proceedings Rovaniemi 2019. Around the Campfire – Resilience and Intelligence 27th May – 1st June 2019, Rovaniemi, Finland.

Poussa, L. 2017. Luovien töiden markkinan murros pakottaa niin työn etsijät kuin tarjoajatkin luovimaan. Sitra [viitattu 28.1.2019]. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/uutiset/luovien-toiden-murros-pakottaa-luovimaan/>

Tytler, R., Bridgstock, R., White, P., Mather, D., McCandless, T. & Grant-Iramu, M. 2019. Jobs of the Future. Deakin University, University of Queensland, Ford Australia. Deakin University: Burwood, Victoria [viitattu 28.9.2019]. Saatavissa: <https://100jobsofthefuture.com/report/100jobsofthefuturereport-SCREEN.pdf>

What is Design Thinking? 2019. Design Management Institute [viitattu 2.10.2019]. Saatavissa: <https://www.dmi.org/page/WhatisDesignThink>

Työelämäyhteistyö yhdyskunnan osallistavan kehittämisen koulutuksessa – esimerkkinä Heinolan asemanseutu

Eeva Aarrevaara & Paul Carroll
Lahden ammattikorkeakoulu

Anne Pässilä
Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto

Juha Poskela
Heinolan kaupunki

Lahden ammattikorkeakoulun Tekniikan alalla aloitti ensimmäinen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon ohjelma syksyllä 2012. Ohjelman painopiste on kaupunkiympäristöjen monialainen ja osallistava kehittäminen. Viime vuosina opintojaksoissa on entistä enemmän tartuttu konkreettisiin kehittämishaasteisiin Päijät-Hämeessä. Tässä artikkelissa kuvataan Heinolassa toteutettua projektia keväällä 2019.

1 Työskentelyn tavoitteet

Kestävä kaupunkiympäristö- ohjelman opiskelijat ovat taustoiltaan ja lähtökohdiltaan erilaisia, suuri osa toimii julkisella sektorilla mutta myös yrityksissä ja opiskelijoita yhdistää kiinnostus ympäristösektoriin. Opiskelijoilla on alempi korkeakoulututkinto erilaisilta tekniikan aloilta, mutta myös viherympäristön ja rakentamisen aloilta. Työelämäkokemusta heillä on keskimäärin enemmän kuin vaaditut kolme vuotta. Useiden opiskelijoiden työ liittyy yhdyskuntien suunnitteluun ja kehittämiseen, missä asukkaiden osallistamisesta ja asukasmielipiteiden kartoittamisesta on tullut keskeinen osa työprosessia. Osallistaminen korostuu työelämäosaamisen kehittämisessä.

1.1 Tavoitteena kehittää entistä asemanseutua Heinolassa

Keskusteluissa LAMKin yhdyskuntasuunnittelun opetuksen ja Heinolan kaupungin maankäytön kesken nousi esiin yhtenä mahdollisena opiskelijaprojektin kohteena asemanseudun alue. Entinen linja-autoasema sijaitsee Heinolassa keskustan reunalla, mutta toisaalta rautatien vieressä. Rautatiellä on vain tavaraliikennettä. Linja-autoreitit eivät kuitenkaan enää kierrä aseman kautta, vaan pysähtyvät torilla, ja näin pieni asemarakennus on jäänyt

tyhjilleen. Aseman naapurissa sijaitsee Heinolan lintutarha, joka on laajasti tunnettu ja suosittu pienimuotoinen vierailukohde. Alue on leveiden katujen pirstoma, mutta toisaalta topografialtaan vaihteleva ja kasvillisuudeltaan monimuotoinen. Lintulampi alueen reunalla on myös mielenkiintoinen ympäristötekijä. Alueelta löytyy siis monenlaista potentiaalia ja ensivaikutelmaksi muodostui, että sitä voitaisiin kehittää monenlaisilla tavoilla asukkaita ja vierailijoita palvelevaksi elinvoimaiseksi paikaksi. Kohde päädyttiin valitsemaan ylemmän amk-ohjelman kevään 2019 opintojakson kohteeksi.

1.2 Kansainvälisyys osana projektia

Opintojaksolle osallistui Kestävä kaupunkiympäristö -ohjelman pääosin suomalaisia opiskelijoita, tämän lisäksi opintojakso sisältyi myös kansainvälisen Erasmus Mundus Joint Master Degree -ohjelmaan. Jälkimmäisen ohjelman opiskelijat opiskelevat kolmessa eri korkeakoulussa, Glasgow Caledonian Universityssä Skotlannissa, Lahdessa sekä University of Huelvassa Espanjassa. Heidän ohjelmansa nimi on Master in Urban Climate and Sustainability, ja siinä keskitytään ilmastonmuutoksen vaikutuksiin kaupunkialueilla eri näkökulmista. Ohjelman opetus toteutetaan partnerikoulujen yhteistyönä. Ohjelman syksyllä 2018 aloittaneet 14 opiskelijaa ovat pääosin Euroopan ulkopuolelta, kuten Aasian ja Etelä-Amerikan maista. Heilläkin on vähintään kolme vuotta työkokemusta taustallaan, kuten suomalaisilla opiskelijoilla. (MUrCS 2019.)

2 Menetelmät

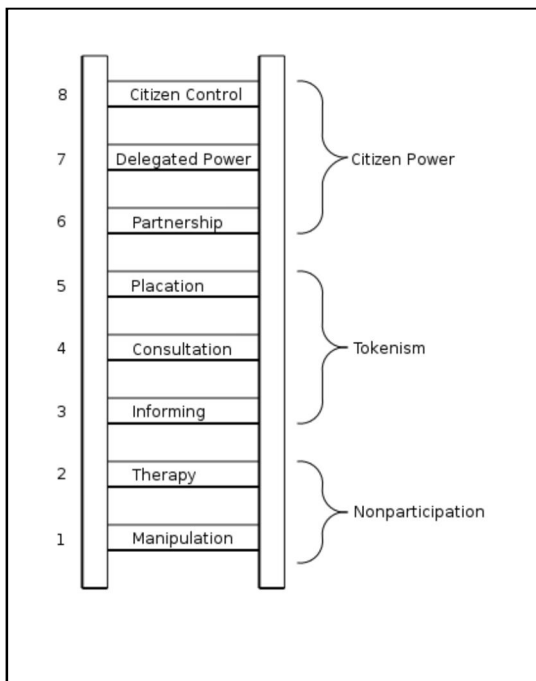
Opintojaksoon sisältyi luentoja, joissa keskityttiin osallistumiseen osana suunnittelu- ja kehittämisprosessia ja sen toteutustapoihin. Opiskelijat toteuttivat tilaajan määrittelemään kohteeseen ryhmätyönä kehittämisprojektin, suunnittelivat asukkaiden mielipiteiden koonnin ja raportoivat tulokset yhdessä. Toteutukseen sisältyi asukasillan järjestäminen kaupungin tiloissa ja ryhmien ideoiden esittely sekä mielipiteiden kartoittaminen ja kokoaminen.

2.1 Teoreettinen lähestymistapa

Opintojakson luennoilla avattiin keskeisiä näkökulmia projektityöskentelyyn tämäntyyppisessä aihepiirissä. Asukkaiden osallistamisen erilaisia

mahdollisuuksia käsiteltiin monipuolisen esimerkkiaineiston avulla. Opintojaksolla vieraili lehtori Selna Cornelius North-West yliopistosta Etelä-Afrikasta, ja hänen luentonsa käsittelivät osallistumisen teoreettista taustaa sekä erilaisia menettelytapoja. Kiinnostavaa oli, millaisena osallistaminen näyttäytyy eteläafrikkalaisessa kontekstissa, yhteiskunnassa, jossa rotuerottelun vaikutus on vieläkin voimakkaasti osana yhteiskuntajärjestystä.

Kommunikatiivisuus suunnittelussa on aihe, jota yhdyskuntasuunnittelun teoriassa on käsitelty runsaasti toisen maailmansodan jälkeisenä aikana, erityisesti 1960-70-luvuilta alkaen. Amerikkalaisen Jane Jacobsin alun perin 1961 julkaisema teos *The Death and Life of Great American Cities* (Jacobs 1992) kritisoi kaupunkien julkisten tilojen luonnetta ja haastoi pohtimaan niiden elävöittämistä asukkaiden aktiivisuuden kautta. Englantilaisen tutkijan Patsy Healeyn teokset ovat muodostaneet keskeisiä elementtejä teorian kehittymiseen 1990-luvulta alkaen (Healey 1997). Eräs konkreettinen osallistamisen eri asteiden välisten erojen havainnollistava kuvio on Sherry Arnsteinin esittämä osallistumisen tikkaat (*A Ladder of Citizen Participation*), jossa kahdeksanportaiset tikkaat (kuvio 1) havainnollistavat erilaisia osallistamisen asteita, joista osa on vähäisyydessään melko näennäisiä, toisessa ääripäässä taas asukkaille annetaan todellista päätösvaltaa, esimerkiksi kumppanuutta, delegoitua valtaa tai asukkaiden omaa kontrollia (Arnstein 1969).



Kuvio 1: *A Ladder of Citizen Participation* eli asukasosallistumisen tikkaat. (Arnstein 1969).

Yhtenä tausta-aineistona käytettiin myös aineistoa aiheesta *Placemaking*, jonka on julkaissut yleishyödyllinen suunnittelun ja koulutuksen järjestö Project for Public Spaces (PPS). Järjestö keskittyy avustamaan asukkaita luomaan ja ylläpitämään julkisia tiloja ja rakentamaan vahvempia yhteisöjä. *Placemaking* on haasteellista suomentaa yhdellä sanalla, mutta se tarkoittaa prosessia jolla tietyn paikan identiteetti tunnistetaan ja sitä vahvistetaan. Lähteen mukaan ollaan yleisesti siirtymässä paikkasensitiivisestä (place sensitive) kehittämisestä paikkajohtoiseen tai paikan johtamaan (place led) kehittämiseen. Tämän periaatteen taustalla vaikuttavia tekijöitä ovat käsitys siitä, että yhteisö on asiantuntija, tavoitteena on luoda paikka eikä suunnitelma, keskeistä on etsiä kumppanuuksia ja välttää lannistumasta kielteisestä ajattelusta. Ideoinnissa keskeistä ovat erilaiset visiot sekä ympäristön havainnointi, joka voi opettaa paljon sen ominaisuuksista. Suunnittelussa tietynlainen muoto ei saa olla itsetarkoitus, vaan suunnitellun ympäristön ratkaisujen tulee tukea sinne sijoittuvaa toimintaa. Tärkeää on myös, millaisten toimintojen yhdistäminen houkuttelee ihmisiä paikalle ja käyttämään sitä. Nopeat ja halvalla toteutetut, myös tilapäiset, koerakentamisen tyyppiset ratkaisut ovat tätä päivää, aina ei tarvita kalliita ja kauan suunniteltuja ratkaisuja. Tämä ajatus liittyy kiinteästi yhä yleisempään tilapäiskäyttöjen etsimiseen kaupunkialueilla, esimerkiksi sellaisilla alueilla, joilla on vaara pysyä pitkään keskeneräisinä. Lisäksi on hyvä muistaa, että pienelläkin panostuksella voidaan toteuttaa hyviä ideoita, jos käyttäjät ovat niistä innostuneita. Toisaalta, julkiset tilat eivät ole koskaan valmiita, vaan ne jatkavat muodonmuutostaan. (Placemaking 2018, 14-21.)

2.2 Käytännön toteutus

Heinolan kaupungin yhteyshenkilönä opintojaksolle toimi vs. maankäytön päällikkö Juha Poskela, joka kollegoineen järjesti opiskelijoille opintojakson alussa tutustumiskierroksen alueelle huhtikuun alkupuolella, ja jossa kerrottiin alueen toiminnoista ja lähtökohdista. Opiskelijat kiertelivät aluetta ryhmissä ja valokuvasivat sen ominaisuuksia. Ryhmiä ohjeistettiin pohtimaan alueen vahvuuksia ja heikkouksia, mahdollisuuksia ja haasteita omissa analyyseissaan. Lisäksi heitä pyydettiin miettimään, mille kohderyhmille suunnitelma on tarkoitettu ja miten erilaisten käyttäjien tarpeita huomioidaan ideoinnissa. Ryhmien piti myös

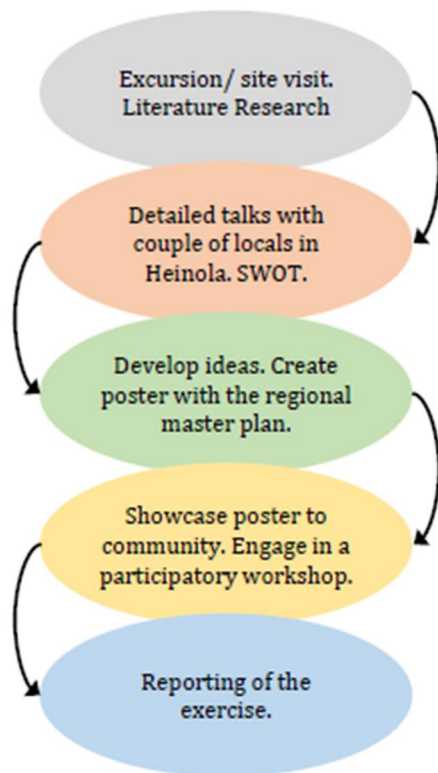
mieltä jokin keskeinen teema (ks. esimerkiksi kuvio 2), jonka varaan kehittämissuunnitelma rakentuu.



Kuvio 2: Yhden ryhmän projektissa kehittämä teema ja sen ulkoasu (Aasam, Al Dwairi, Shaafsma & Soto 2019).

Kaupungin kanssa järjestettyyn asukasiltaan opiskelijaryhmien piti tuottaa posterit, joihin oli tiivistetty ryhmien keskeiset ideat selkeään ja helposti luettavaan muotoon. Opiskelijoiden piti myös suunnitella ja toteuttaa kommentointien kerääminen helpolla ja havainnollisella tavalla, jota varten ryhmät toteuttivat erilaisia kyselylomakkeita, tarralapuille kirjoitettavia kommentteja sekä erilaisten symbolien avulla lisättäviä kommentteja. Lähtökohtana oli järjestää tilaisuus siten, että pyrittiin välttämään perinteistä tiedotusmaista esittelyä. Lisäksi haluttiin, että tilaisuus olisi helpommin lähestyttävissä ja ihmiset kokisivat oikeasti osallistuvansa suunnitteluun. Ryhmille annettiin tehtäväksi raportoida toimenpiteiden tulokset lopulliseen raporttiin. Tilaisuuden kulun ja toimivuuden seurannan osalta, sen toteuttajalla ei ollut ajan puitteissa ja teknisten ongelmien vuoksi mahdollista suunnitella ja tehdä kyselyä tai seurantalomaketta, joten seuranta päätettiin tehdä tarkkailemalla ja haastatteleamalla lyhyesti kävijöitä.

Asukastilaisuuden jälkeen opiskelijoilla oli vielä riittävästi aikaa laatia loppuraportti omasta ehdotuksestaan ja raportoida saamansa kommentit (Aarrevaara 2019.) Oheisessa kuviossa 3 on yhden ryhmän laatima kuvaus heidän työskentelyprosessistaan eri vaiheineen.



Kuvio 3: Opiskelijaryhmän kuvaama työprosessi eri vaiheineen (Carlo, Kivisaari, Malmivirta & Presser 2019).

3 Tulokset

Seitsemän opiskelijaryhmää työsti oman ehdotuksensa asemanseudun kehittämisestä. Raportointi osoitti hyvää paneutumista ensinnäkin koko kaupunkiin ja sen tilanteeseen sekä kehittämisprojektin kohdealueeseen. Näissä yhteyksissä ylemmän korkeakoulututkinnon opiskelijoiden ammatillinen osaaminen tuli hyvin esiin. Opiskelijat joutuivat opintojakson aikana esittämään jo parin päivän kuluttua projektin esittelystä ja maastokäynnistä ensimmäiset kehittämisideansa. Monet ryhmät raportoivat, että nämä ideat toimivat kantavina asioina jatkotyöskentelyssäkin. Seuraavassa keskitytään käsittelemään ryhmien dokumentoimia palautteita asukastilaisuudesta (kuva 1) ja sen järjestelyistä sekä prosessin jatkoehdotuksia.



Kuva 1: Asukastilaisuus Heinolan Spotissa (kuva: Juha Poskela).

Opiskelijat tiedostivat kielelliset haasteet asukasillan suunnittelussa, ja useat ryhmät kehittivät kuvallisia palautteen antamisen tapoja, esimerkiksi useampi ryhmä pyysi asukkaita merkitsemään mielipiteensä jonkin ehdotetun toimenpiteen kohdalla hymyileviä tai totisia kasvonilmeitä esittäville lapuilla (Aasam & al. 2019; Blomberg & al. 2019). Asukkaat saivat merkitä janalle, millaisia toimintoja alueelle toivottaisiin eniten. Vastausten mukaan eniten toivottiin urheilua, picnic-mahdollisuuksia sekä taidetta suunnittelualueelle. Ryhmän ehdottamista ratkaisuksista eniten pidettiin vanhan linja-autoaseman ja sen lähiympäristön kunnostamisesta ja istutuksien lisäämisestä alueelle. (Aasam & al. 2019.) Toisen ryhmän ideoima vaijeriliuku läheiseltä vesitornilta alueelle sai kannatusta asukkaiden eri ikäryhmistä. Samoin keinujen sijoittamista alueelle pidettiin hyvänä ajatuksena. Ryhmä tiivisti kokemuksensa työskentelystä kertomalla että moniavaiheinen prosessi oli vaativa, mutta palkitseva: *"This project was interesting and it had several different stages. It was very time-consuming but also rewarding."* Ryhmän mielestä asukkaille olisi voitu antaa enemmän vapautta ideoida aluetta ilman että opiskelijat olisivat valmistelleet asukastilaisuutta postereiden ja kyselyiden avulla. (Chowdhury & al. 2019.) Toisenlaisia työpajoja tarvitaan varmasti prosessin edetessä, mutta toisaalta asukkaiden on usein myös helppoa ottaa kantaa johonkin tehtyyn esitykseen, kuten tässä prosessissa tapahtui. Ryhmä ehdotti myös, että jatkossa kaupunki jatkaisi työskentelyä näiden ehdotusten pohjalta, ja pyrittäisiin saamaan

laajemmin eri käyttäjäryhmien edustajia mukaan, lapsista ja nuorista ikääntyneisiin heinolalaisiin. (Chowdhury & al. 2019).

Ryhmät raportoivat myös, että useiden asukkaiden kanssa pystyttiin keskustelemaan englanniksi. Eräs ryhmä kokeili myös tehtävää, jossa asukkaita pyydettiin hahmottelemaan paperille, mitä toimintoja alueella pitäisi olla ja miten niiden pitäisi sijoittua (Blomberg & al.2019). Osalla ryhmistä oli kyselykaavakkeita, joita asukkaat täyttivät. Selkeä havainto oli, että alueelle ei haluttu asuntorakentamista, mitä jotkut ryhmät olivat erikseen kysyneet asukailta. Lasten leikkipaikka sekä alueelle jo aiemmin mietitty lasten liikennepuisto ja vihreä yhteys alueelta kaupungin muihin osiin saivat puolestaan kannatusta, samoin aseman toisella puolella sijaitsevan ITE-taidepuiston vahvempi liittäminen alueeseen. Myös lintutarhan alueen laajentamista toivottiin, ja lintutarha koettiin tärkeänä elementtinä kaupungissa. Jotkut ryhmät olivat esittäneet katualueiden kaventamista tai osittaista sulkemista, mihin tuli myös myönteistä palautetta. Kaikki ryhmät eivät sisällyttäneet talvikäytön pohdintaa ehdotuksiinsa, mutta jälkeen päin todettiin, että siihen on syytä kiinnittää jatkossa enemmän huomiota. (Glowacki & al. 2019; Blomberg & al. 2019; Anttila-Koskinen & al. 2019.)

Töiden esittelypaikkana toiminut Spotti, eli kaupungin avoin työskentelytila, oli sopivan epämuodollinen paikka ja voisi olettaa, että sinne on helpompikin tulla kuin esimerkiksi kaupungintalolle.

4 Johtopäätökset

Projektityön aineisto avasi keskustelua asemanseudun kehittämisestä, mikä jatkuu Heinolassa kaupungin omana kehitysprojektina. Opiskelijaprojekti on aiemminkin voinut toimia keskustelun avauksena jonkin uuden suunnittelutehtävän kohdalla, ja niitä voi hyvin hyödyntää tällä tavoin, ilman että kunta aloittaa heti virallisen suunnitteluprosessin. Sekä suomalaisille että kansainvälisille opiskelijoille tämä prosessi vaikutti olleen innostava kokemus, ja työskentely moniammatillisissa ryhmissä oli antoisaa. Työelämälähtöiset toimeksiannot otetaan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon ryhmissä yleisesti hyvin vastaan ja opiskelijoiden osaamisesta johtuen niitä on tehty ammatillisesti hyvällä tasolla.

5 Yhteenveto

Tässä projektissa lähdettiin toteuttamaan uudenlaista kahden opiskelijaryhmän integrointia, johon epäilemättä sisältyi paljon haasteita mm. eri kielillä kommunikoimisen takia sekä erilaisten kulttuuritaustojenkin myötä. Myös asukasiltaan pyrittiin varautumaan niin, että mukana oli riittävästi suomenkielisiä opiskelijoita ja henkilökuntaa tukemassa kansainvälisten opiskelijoiden ideoiden esittelyä ja kommenttien kokoamista. Yhteenvetona voi kuitenkin todeta, että ryhmätöissä saavutettiin erittäin hyviä tuloksia ja kaikki olivat pääsääntöisesti motivoituneita panostamaan prosessiin aikaa ja työskentelyä. Lintutarhaa pidetään yhtenä Heinolan maamerkinä, joka erottaa Heinolan muista samankokoisista kaupungista ja ryhmätöissä sitä hyödynnettiin myös luovasti eri tavoilla. Asukastilaisuuteen osallistui myös huomattava määrä heinolalaisia, joskin lasten ja nuorten edustus jäi vaatimattomaksi, vaikka kouluille olikin tilaisuudesta erikseen tiedotettu. Yksi lukiolaisryhmä kuitenkin kävi tutustumassa töihin ennen asukasiltaa, mikä toi lisäarvoa näyttelylle ja antoi myös lukiolaisille kansainvälistä kokemusta.

Heinolan kaupungin mukaan projekti etenee ensi kesänä mm. liikennepuiston ”kevyenä kokeilevana” rakentamisena yhteistyössä liikuntatoimen ja aktivoivan nuorten työpajatoiminnan (Torppa) kanssa. Lisäksi Heinolan kaupunki on palkkaamassa osallistavaa kaupunkikehityssuunnittelijaa, jonka yhtenä projektina yhdessä kaupunkisuunnittelutiimin (kaavoitus) kanssa on aseman alueen kehittäminen asukaslähtöisesti, tapahtumien ja toiminnan kautta.

Lähteet

Aarrevaara, E. 2019. Urban and Interactive Planning. Guidelines for final report.

Arnstein, S. 1969. *A Ladder Of Citizen Participation*. Journal of the American Planning Association, 35: 4, 216-224. [Viitattu: 20.10.2019]. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1080/01944366908977225>

Healey, P. 1997. Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies. Basingstoke: Macmillan.

Jacobs, J. 1992. The Death and Life of Great American Cities. Vintage Books ed. New York: Vintage Books.

MURCS. 2019. Master in Urban Climate and Sustainability. [Viitattu 20.10.2019]. Saatavissa: www.murcs.eu.

Project for Public Spaces. 2018. Placemaking.

Harjoitustyöraportit:

Anttila-Koskinen, T., Ibitolu, H., Nazir, S. & Paalijärvi, S. 2019. Proposal for Heinola Sustainable Urban Greenhouse Farm.

Aasam, F., Al Dwairi, A., Shaafsma, M. & Soto, Carlos. 2019. Heinola – Welcoming City.

Carlo, O., Kivisaari, H., Malmivirta, L. & Presser, P. 2019. Asemanseutu, Heinola – an Urban Oasis.

Blomberg, N., Leikas, T., Stepani, H. & Torres, C. 2019. Urban Proposal For The Bird Sanctuary Area.

Chowdhury, M., Leppäkoski, S. & Peuhkuri, M. 2019. Iron Bird - Activity Park

Glowacki, T., Heinilä, V., Kahn, M. & Lehtonen, K. 2019. Heinola Ekomuseo proposal.

Apsunde, K., Korhonen, R., Poskela, J. & Zala, M. 2019. Heinola – The City of Birds.

Verkostovalmennuksella yhteyttä Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysalan pienyrittäjiin

Taina Anttonen, yliopettaja
Tarja Korpela, lehtori
Anne Timonen, projektipäällikkö
Lahden ammattikorkeakoulu

Tässä artikkelissa esitellään VERSOTE -Verkostoituvat sote-yritykset –hankkeen ja Lahden ammattikorkeakoulun ylempi AMK-koulutuksen sekä Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysalan pienyrittäjien yhdessä toimimista. Verkostovalmennuksissa annetaan innovatiivisia valmiuksia sekä ratkaistaan konkreettisia kehittämiskohteita, jotka ovat sote-pienyrittäjien välittömästi hyödynnettävissä. Samalla ylempi AMK-opiskelijat saavat osaamista yrittäjyydestä ja verkostoitumisesta sote-pienyrittäjien toimintaympäristössä.

1 Taustaa yrittäjän työelämän ja ylempi AMK-koulutuksen yhteydelle

Lahden ammattikorkeakoulu on aktiivisesti mukana Päijät-Hämeen maakuntaa uudistavassa kehittämistyössä erilaisissa kasvun ja hyvinvoinnin kehittämisverkostoissa, sekä yrittäjyyden edistämishankkeissa yhdessä Lahden talousalueen julkisorganisaatioiden ja kolmannen sektorin kanssa aluekehitystehtävänsä ja strategiansa mukaisesti.

VERSOTE -Verkostoituvat sote-yritykset –hankkeessa tavoitteena on edistää päijät-hämäläisten sosiaali- ja terveysalalla toimivien pienyrittäjien kilpailuasemaa suhteessa alan julkisten, yksityisten ja kolmannen sektorin palveluiden palveluntuottajiin alan toimintaympäristön ollessa muutosten ja uudistusten edessä. Vaikka vuonna 2020 voimaantulossa ollut sosiaali – terveysuudistus ei toteudu alkuperäisen suunnitelman mukaan, VERSOTE – hankkeessa jatketaan palvelutuottamisen ja rakennemuutoksen ennakkointia ja pienyrittäjien valmentamista tulevaisuutta ajatellen.

VERSOTE –hankkeen valmennuksessa tavoitetaan 75 sosiaali- ja terveysalan pienyrittäjiä. Toiminta Versote -hankkeessa ajoittuu vuosille 2018-20. Hankkeen toteuttavat yhteistyössä Lahden ammattikorkeakoulu LAMK, Lappeenrannan teknillisen yliopisto LUT, Päijät-Hämeen yrittäjät ry. ja Lahden seudun

kehitysyhtiö LADEC. Hanketta rahoittaa Euroopan aluekehitysrahasto EAKR, Päijät-Hämeen Liitto.

Päijät-Hämeen maakunnassa sosiaali- ja terveyspalvelut keskittyvät kuntayhtymälle, joka on 12 kunnan omistuksessa. Kuntayhtymä toimii ja tuottaa palveluja perus- ja erikoissairaanhoidossa, perhe- ja sosiaalipalveluissa, ikääntyneiden palveluissa sekä kuntoutuksessa. Päijät-Hämeessä toimivat ja tuottavat palveluja myös suuret, yksityiset terveysalan yritykset. Sote-pienyrittäjien näkökulmasta yhteistyön tulisi olla avoimempaa, joustavampaa ja rakentavampaa suhteessa suuriin toimijoihin.

1.1 Verkostot yritystoiminnan rakenteena

Teknologian kehittyminen ja toimintaympäristön muutos ovat sosiaali- ja terveysalan pienyrittäjille mahdollisuus, mutta myös haaste. Toimintaympäristön muutokset haastavat perinteiset yritysmuodot, liiketoiminnan mallit ja osaamisen. Pysyäkseen mukana sosiaali- ja terveysalan markkinoiden kiristyvässä kilpailussa, yritysten toimintamallien on kehityttävä muutosten mukana, eikä perinteisiä yritysmuotoja ole tarpeellista pitää enää ainoina oikeina. Yritykset tarvitsevat liiketoimintaosaamisensa vahvistumista ja kykyä löytää oikeat yhteistyökumppanit, rakentaa kumppanuudet, sekä oppia toimimaan verkostoissa ja hallitsemaan verkostoliiketoiminnan prosessit (Toivola 2006).

Verkostoituminen on eri toimijoiden yhteistyön organisoitumista. Verkoston avulla yritykset voivat kehittää toimintaansa ja hakea ratkaisuja, joihin niiden omat voimavarat eivät yksinään riittäisi (Niemelä 2002). Käytännössä verkostoitumisen kehittämisen ja hyödyn näkökulma on ensisijaisesti tuotantotaloudellinen, jolloin keskitytään edistämään yritysten kilpailukykyä ja tulosta (Pietiläinen, Lehtimäki & Keso 2005).

Toisaalta, verkostotalouden liiketoimintamallien tavoitteet ovat enemmän kuin pelkkää yritysten välinen yhteistyötä ja sosiaalisten verkostojen hyödyntämistä. Verkostotaloudessa keskeisiksi tekijöiksi nousevat yritysten keskittyminen ydinosaamiseen, yritysten välinen operatiivinen kumppanuus, luottamus, yhteiset arvot sekä yhteismarkkinoilla toimiminen. Verkostoyrittäjyys on liiketoiminnan organisoitumisen muoto ja verkostoilla on siinä keskeinen rooli.

Verkostoyrittäjyyden toimintamalleissa on määritelty viisi erilaista pienten yritysten verkostotyyppiä; vaihdantaverkosto, vuorovaikutusverkosto, sosiaalinen verkosto, horisontaalinen verkosto ja vertikaalinen verkosto. Sosiaali- ja terveysalan pien- ja keskisuurten yritysten kehittämistarpeita ajatellen niiden liiketoimintaan soveltuisivat vertikaalinen tai horisontaalinen verkostotyyppi. Vertikaalisessa verkostossa yritykset ovat saman arvoketjun jäseniä ja niiden tuotteet sekä palvelut täydentävät toisiaan. Horisontaaliset verkostot ovat saman toimialan sisällä toimivia, kilpailijoiden välisiä yhteistyöverkostoja. Alan yrittäjäkenttää tarkastellen yksinyrittäjälle tyypillisin on henkilökohtainen verkosto, joka muodostaa keskinäisen tukiverkon toimintariskeihin (Toivola 2006).

Verkostoyrityksessä kumppanit suunnittelevat ja toteuttavat liiketoimintaprosesseja yhdessä. Sen myötä kumppaneiden ennakointikyvykyys ja innovaatiotoiminta ovat alustana uusien tuotteiden ja palveluiden syntymiselle. Verkostoyritykset ovat juridisesti itsenäisiä toimijoita, joilla on oma talous sekä muut perusyrittäjien ominaisuudet. Toisaalta, verkostot ja niiden rajat eivät ole staattisia. Usein verkostoyrittäjät kuuluvat moneen eri verkostoryppääseen ja toimivat useassa yrityksessä samanaikaisesti. (Valkokari, Valjakka, Hakanen, Kupi & Kaarela 2014.)

1.2 Tietoa kehittämistarpeiden kohdentumisesta

Suomen Yrittäjät, Finnvera Oyj sekä Työ- ja elinkeinoministeriö tekevät yhteistyössä pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä kuvaavan Pk-yritysbarometrin kaksi kertaa vuodessa. Syksyn 2018 yritysbarometrin kokonaiskuva perustuu valtakunnallisesti 4636 pien - ja keskisuuren yrityksen edustajan vastauksiin. Tulos kuvaa kattavasti suomalaisten pk-yritysten käsityksiä taloudellisen toimintaympäristön muutoksista sekä yritysten liiketoimintaan ja kehitysnäkymiin vaikuttavista tekijöistä kansallisesti ja alueellisesti. Yrittäjäbarometrin mukaan yritykset näkevät omassa toiminnassaan selvästi eniten kehittämistarvetta markkinoinnissa ja myynnissä. Seuraavaksi eniten osaamistarvetta on henkilöstön kehittämisessä ja koulutuksessa sekä yhteistyössä, verkottumisessa

ja alihankinnassa. Koko maassa pk-yritysten pahimpina kehittämisen esteinä nähdään muun muassa kilpailutilanne (Suomen yrittäjät 2018).

Päijät-Hämeen yrittäjät ry:n mukaan sosiaali- ja terveysalan pienyrityksissä on noussut esiin tarve verkostoitua ja liittoutua muiden alan palveluita tuottavien yritysten kanssa toiminnan ja asiakkuuksien jatkumon näkökulmasta. Esimerkki pienyrittäjyyden pulmallisuudesta on palvelusetelin käyttö. Palvelusetelin saaminen edellyttää pienyritykseltä 24/7 palvelutarjontaa, johon sillä ei ole toimintansa ja henkilöstönsä puitteissa useinkaan resursseja. Ratkaisu voisi olla sopivalla ja samankaltaisella substanssilla toimivan yhteistyökumppanin löytyminen, jolloin palvelusetelin saamisen kriteerit täyttyvät ja palvelutarjonta voi laajentua.

2 Sosiaali- ja terveysalan pienyrittäjät ja ylempi AMK-opiskelijat yhdessä valmennustyöpajoissa

Lahden ammattikorkeakoulun Digitaaliset ratkaisut, sosiaali- ja terveysala ja Asiakasjohtaminen sosiaali- ja terveysalalla ylempi AMK-koulutusten opetusta integroidaan osaksi VERSOTE –verkostoituvat sote-yritykset-hanketta. Lähtökohtana on, että ylempi AMK-opiskelijat kehittävät yhdessä sosiaali- ja terveysalan pienyrittäjien kanssa palveluja ja edistävät verkostoitumista. Ylempi AMK-opiskelijat saivat tarvittavaa osaamista ennakkotehtävien, asiantuntijaluentoja ja tietoperustaisten, raportoitavien kehittämistehtävien kautta.

VERSOTE -hankkeessa järjestetään valmennustyöpajoja, joissa ylempi AMK-opiskelijat ja pienyrittäjät ratkaisevat todellisia pienyrittäjyyteen liittyviä kehittämiskohteita. Valmennustyöpajat sisälsivät tavallisesti ulkopuolisia asiantuntijaluentoja ja toiminnallisia työkaluja ja harjoitteita. Kevään 2019 kolmessa erillisessä valmennustyöpajassa ratkaistiin asiakkuuteen, digitalisaation hyödyntämiseen ja palvelumuotoiluun liittyviä kehittämiskohteita. Toiminnallisista työkaluista käytössä olivat muun muassa Business model canvas, empatiakartta, asiakaspolku ja prototyyppi. Valmennustyöpajoissa sekä ylempi AMK-opiskelijoiden, että pienyrittäjien osaaminen ja ymmärrys lisääntyivät. Lisäksi pienyrittäjät voivat hyödyntää välittömästi valmennustyöpajoissa tuotettua materiaalia oman kilpailuasemansa

vankentamiseen, asiakkuuksien ja palvelujen kehittämiseen sekä edistää samalla sosiaali- ja terveysalan keskinäistä verkostoitumistaan. Myös ylempi AMK-opiskelijat saavat osaamista mahdollisuuteen toimia tulevaisuudessa itse sosiaali- ja terveysalan pienyrittäjänä tai soveltaa liiketaloudellista ymmärrystä ja yrittäjämäistä työtettä julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimintaympäristössä toimiessaan.



Kuva 1. Versova kevät – verkostovalmennustapahtuma toukokuussa 2019

3 Sote-pienyrittäjien kokemuksia VERSOTE -Verkostoituvat sote-yritykset –hankkeen verkostovalmennuksesta

Verkostovalmennuksista on kerätty systemaattisesti palautetta; välittömästi kirjallisesti, haastatteluilla sekä sähköpostikyselyinä. Sote-pienyrittäjien ensisijainen kokemus verkostovalmennuksista on asiakkuuden hahmottuminen ja määrittäminen liiketoiminnan kannalta. Lisäksi sote-pienyrittäjät kokevat ylempi AMK-opiskelijoiden osallistumisen valmennustilaisuuksiin hyödyllisenä. Ylempi AMK-opiskelijat kykenevät tarkastelemaan asiakkuutta ja palvelupolkuja kriittisesti ja innovatiivisesti. Uudet ajatukset auttavat konkreettisesti kehittämään toimintaa asiakaslähtöiseksi sekä haastavat kiinnittämään suurempaa huomiota

palvelun laatuun. Verkstovalmennukset ovat antaneet konkreettisia työkaluja kuten business model canvas, palvelupolku ja empatiakartta yrityksen johtamiseen ja kehittämiseen. Ylempi AMK-opiskelijat kokevat positiivisena autenttiset kehittämistehtävät, jotka hyödyttävät sote-pienyrittäjiä välittömästi. Eräs ylempi AMK-opiskelija kiteyttää sote-pienyrittäjien kanssa yhdessä toimimisen seuraavasti:

“Ylempi AMK-koulutuksen parasta antia ovat olleet aidot oppimistilanteet, joissa on käytetty työelämän asiantuntijoita ja yritysten edustajia. Yhdessä toimiminen yrityksen edustajan kanssa oli juuri sitä, mihin ylempi AMK-koulutuksen tulisikin opiskelijoita valmentaa. Verkstovalmennusten aikana konkretisoituvat työkalujen edut: liiketoimintamallin yksinkertaistamisen tärkeys ja sen haasteellisuus, mutta myös tiimin yhteisen ymmärryksen rakentuminen. Yhteistyötä kannattaa jatkossakin tehdä!”

4 Yhteenveto

VERSOTE -Verkostoituvat sote-yritykset –hankkeen toimenpiteet auttavat paljastamaan ja kehittämään sote-pienyrittäjille tavanomaisia asiakkuuteen liittyviä pulmia. Asiakkuus tiedostetaan, mutta osaaminen on puutteellista tai työkaluja ei osata käyttää toiminnan kehittämiseen. Samalla ylempi AMK-opiskelijat saavat uutta osaamista yrittäjyydestä sekä verkostoitumista sote-pienyrittäjyyden autenttisessa toimintaympäristössä. Näyttää siltä, että Suomen valtion hallituksen sosiaali- ja terveystuudistus ei pysähdy vaan hakee muotoaan ja uutta tuleamista. VERSOTE -verkostoituvat sote-yritykset –hanke on merkittävässä roolissa haastaen sote-pienyrittäjät kehittämään ja parantamaan toimintaansa Päijät-Hämeessä. Sote-pienyrittäjät kykenevät paremmin ennakoimaan tulevaisuutta sekä parantamaan asemaansa suhteessa suuriin sosiaali- ja terveysalan toimijoihin innovaatiovalmiuksien kehittymisen kautta.

Lähteet

Lahden ammattikorkeakoulu. (2015). Lahden ammattikorkeakoulun strategia 2020. Saatavilla <http://www.lamk.fi/lamk-oy/strategiat/Documents/lamk-strategia.pdf>. Viitattu 23.4.2019

Lahden ammattikorkeakoulu. (2015). Aluekehitysohjelma 2020. Saatavilla <http://www.lamk.fi/lamk-oy/strategiat/Documents/lamk-aluekehitysohjelma-fi.pdf>. Viitattu 23.4.2019

Niemelä, S. 2002: Menestyvä yritysverkosto. Edita Publishing Oy, ISBN 951-37-3648-2. Viitattu 23.4.2019

Pietiläinen, T. & Lehtimäki, H. & Keso, H. 2005: Liiketoimintaosaamisen lähtökohdat - innovatiivinen ja verkostomainen yrittäjyys. Teknologia katsaus 175 / 2005. ISBN 952-457-199-4. Saatavilla <https://www.tekes.fi/globalassets/julkaisut/liiketoimintaosaaminen.pdf>. Viitattu 23.4.2019

Suomen Yrittäjät. (2018). Pk-yritysbarometri, syksy 2018 ja alueraportti Päijät-Häme. Viitattu 23.4.2019. Saatavissa: https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/alueraportti_keski_pohjanmaan_yrittajat_syksy2018.pdf.

Toivola, T, 2006: Verkostoituva yrittäjyys – strategiana kumppanuus. Edita, ISBN 951-37-4646-1. Viitattu 23.4.2019

Valkokari K., Valjakka T., Hakanen T, Kupi E. & Kaarela I. (2014). Palveluverkoston kehittämisen työkirja, Utigvare – Publisher, ISBN 978-951-38-7438-4. Saatavilla http://www.vtt.fi/files/projects/verka/VTT_SHINE_Tyokirja_B5.pdf. Viitattu 23.4.2019.

Kliininen asiantuntijuus sosiaali- ja terveysalalla

Sini Hämäläinen, lehtori, sh YAMK
Saimaan ammattikorkeakoulu

Anja Liimatainen, yliopettaja, TtL
Saimaan ammattikorkeakoulu

Suomessa kliinisten asiantuntijoiden koulutus ja roolit ovat olleet vahvasti sidoksissa teoriapainotteiseen ja tiedelähtöiseen yliopistokoulutukseen. Terveystieteiden huollossa tapahtuneet muutokset ovat synnyttäneet tarpeen vahvistaa potilas - ja asiakaslähtöistä kliinistä asiantuntijaosaamista ja sen kehittämistä. Vahva asiakasosaaminen ja terveydenhuollon henkilökunnan kliininen osaaminen sekä sen johtaminen ja kehittäminen ovat ydinosaamisalueita. (Ahonen 2012, 10.) Saimaan ammattikorkeakoulussa on todettu alueellinen tarve kliinisen asiantuntijuuden kehittämiseen hoitotyössä ja urakehityksen selkeämpää tukemista ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon avulla.

1 Työelämätarpeet

Urakehitysmallien luominen ja yksilöllisten koulutuspolkujen mahdollistaminen edellyttävät alueellista yhteistyötä koulutusorganisaatioiden ja terveyspalveluja tuottavien sosiaali- ja terveyspiirien ym. palveluntuottajien kanssa. Yhteistyö työ- ja elinkeinoelämän kanssa on oleellista kliinisesti erikoistuvien sairaanhoitajien koulutuksessa, sen suunnittelussa ja mahdollisuuksien mukaan myös toteutuksessa. Jokiniemi, Leivonen, Taam-Ukkonen ja Miettinen (2018) toteavat tutkimusartikkelissaan, että kliinisesti erikoistuneet hoitajat kehittävät hoitotyötä moniammatillisesti verkostoitumalla ja heillä on myös organisaationsa tuki. Heillä on laaja-alaista hoitotyön asiantuntijuutta, jossa korostuvat itsenäisyys ja asiakaslähtöisyys. Työssään he vahvistavat näyttöön perustuvien hoitokäytänteiden toimeenpanoa ja siten vahvistavat osaamista. (Jokiniemi ym. 2018).

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) alueella käytössä oleva urakehitysmalli AURA voi toimia alueellisen urakehityksen pohjarakenteena erityisesti kliinisessä hoitotyössä. Saimaan ammattikorkeakoulun ylempään ammattikorkeakoulututkintoon (YAMK) johtavan koulutuksen kehittämisessä on otettu huomioon em. työelämän kliinisen hoitotyön osaamisen vahvistaminen ja

uralla etenemisen tukeminen. Kliininen asiantuntijuus (YAMK) koulutuksen suunnittelu aloitettiin vuonna 2018 yhteistyössä valtakunnallisen koulutusverkoston ja alueellisten toimijoiden kanssa. Tarpeet niin käytännön hoitotyön kuin myös yksilöllisten urapolkujen osalta tunnistettiin. Suunnittelun alkuvaiheessa hyödynnettiin aikaisempia kokemuksia Saimaan ammattikorkeakoulun Asiantuntijasairaanhoitajan täydennyskoulutuksesta (30op) sekä Sairaanhoitajan lääkkeenmääräämisen lisäkoulutuksen (ShLämä, 45op) toteutuksista. ShLämä integroitiin Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen – YAMK koulutuksen vaihtoehtoisten syventävien opintojen kanssa. Yhteistyö Saimaan amk:n hoitotyön opettajien, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksote) edustajien sekä Sote- ja maakuntauudistusta odoteltaessa alkuvuodesta 2019 myös Etelä-Karjalan liiton kanssa toi vahvistusta ja uusia näkökulmia koulutuksen suunnitteluun.

Soten haasteita hyvinvointialan korkeakoulutukselle ovat mm. monialaisuus, mikä tarkoittaa esim. robotiikan ja digitalisaation, asiakaspalvelun ja kohtaamisen sekä toimintakyvyn tukemisen sisällyttämistä opintoihin. Hoitotyön ja liiketalouden näkemysten yhdistäminen asiakaslähtöisyydestä ja asiakaspalvelusta voisivat laajentaa terveysalan ammattilaisten näkökulmaa palvelukulttuuriin. (Tohmola & Saarnio 2018). Sosiaali- ja terveydenhuollon maakunnallinen uudistamistyö (Valtioneuvosto 2018) haastoi ammattikorkeakoulun alueellisen kehittämistyön kohdentumaan eri-ikäisten asiakkaiden sote-palveluihin. Sote-keskusten toiminnot, kuntalaisten lähipalvelut sekä kotiin vietävien palveluiden moniammatillinen yhteistyö edellyttävät uudistamista ja monipuolistamista teknologian avulla. (Seppänen 2018). Työnjakoon liittyvät uudistukset, kuten laajennetut tehtäväkuvat ja lääkäreiltä hoitajille annetut tehtäväsiirrot edistävät tuloksellisuutta terveydenhuollossa (Tehy 2017). Tämä tuo haasteen hoitotyön ammattilaisen riittävän osaamisen hankkimiselle lisäkoulutuksen avulla.

Tulevaisuuden osaamistarpeita sosiaali- ja terveysalalla ovat mm. talousosaaminen ja liiketoimintaosaaminen, joissa markkinointi, kustannusvaikuttavuus ja -tehokkuus sekä kokonaistaloudellisuus korostuvat budjetoinnin yhteydessä. (Kangasniemi ym. 2018). Palvelujen järjestäminen,

tuottaminen ja valvonta edellyttävät lainsäädännön tuntemista erityisesti tuottaja- ja hankintalain osalta. Myös asiakkaan valinnanvapautta toteuttavan asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetoinnin hyödyntämistä asiakaspalvelun kehittämisessä tarvitaan. Tietojohtamista, yhdyspintoa ja yrittäjyysosaamista tarvitaan palvelujen suunnittelussa ja päätöksenteossa. Asiakaspalvelun toteuttaminen monikanavaisessa toimijaverkostossa on tulevaisuuden osaamisen haasteena sosiaali- ja terveysalalla. Käyttäjälähtöistä tutkimusta tarvitaan vaikuttavuuden seurantaan ja laadun arviointiin.

2 Kliininen asiantuntijuus

Kliininen asiantuntijuus koostuu kliinisestä työstä, tutkimuksesta, koulutuksesta ja johtajuudesta. Laajavastuisen hoitotyön (advanced practice nursing) tehtäväkuvat vaihtelevat maittain. Kansainvälisen Sairaanhoidajaliiton (ICN) määrittelemät tehtäväkuvat asiantuntijasairaanhoitaja (Nurse Practitioner) ja kliinisen hoitotyön asiantuntija (Clinical Nurse Specialist) kuvaavat kliinisen asiantuntijan tehtäväkenttää edeltäviä hieman eri lailla painottaen. Kansainvälisten tutkimusten mukaan kliinisten asiantuntijoiden hyödyt näkyvät erityisesti asiakastyytyvyytenä, potilasturvallisuuden paranemisena ja hoidon tarpeen arvioinnin nopeutumisena. (Schober 2016).

Kliinisen asiantuntijan työhön valmistavaa koulutusta on sekä ammattikorkeakoulussa että tiedekorkeakoulussa. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto on työelämälähtöinen, osaamista syventävä ja laajentava sekä työ- ja elinkeinoelämää kehittävä korkeakoulututkinto. YAMK-koulutuksessa korostuu tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta (TKI), joka konkretisoituu mm. palvelumuotoiluna, digitalisaation hyödyntämisenä ja asiakaslähtöisten toimintojen suunnitteluna ja arviointina. YAMK Kliinisiä asiantuntijoita tarvitaan yhä enemmän sosiaali- ja terveydenhuollon erilaisissa tehtävissä ja toimintaympäristöissä, koska alan palvelujärjestelmät ja toimenkuvat muuttuvat ja kehittyvät (Hämäläinen ym. 2018).

Suomen Sairaanhoidajaliiton asettama työryhmä määrittelyt sairaanhoitajan laajavastuisia työnkuvia. Asiantuntijasairaanhoitajan (Nurse Practitioner) työnkuvassa näkyy laajavastuinen ja kokonaisvaltainen hoitotyö, itsenäinen potilaan tutkiminen ja hoidon tarpeen arviointi sekä oireenmukainen hoidon

aloittaminen ja seuranta niin akuuteissa kuin kroonisissakin terveysongelmissa. Lisäksi sairaanhoitajan lääkkeenmääräämiskoulutus yhdistettynä kliinisen asiantuntijan opintoihin antaa kattavan pohjan laajavastuiselle tehtäväkuvalle. (Kotila ym. 2016)

Jokiniemi, Leivonen, Taam-Ukkonen ja Miettinen (2018) toteavat tutkimusartikkelissaan, että kliinisesti erikoistuneet hoitajat kehittävät hoitotyötä moniammatillisesti verkostoitumalla ja heillä on myös organisaationsa tuki. Heillä on laaja-alaista hoitotyön asiantuntijuutta, jossa korostuvat itsenäisyys ja asiakaslähtöisyys. Työssään he vahvistavat näyttöön perustuvien hoitokäytänteiden toimeenpanoa ja siten vahvistavat osaamista. (Jokiniemi ym. 2018).

3 Kliininen asiantuntijuus yamk- koulutuksen tavoitteet

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto tuottaa saman kelpoisuuden julkiseen virkaan tai tehtävään kuin ylempi korkeakoulututkinto (Valtioneuvosto 2005). Keskeisiä sisältöjä ylemmän ammattikorkeakoulun kliininen asiantuntijuus - koulutuksessa ovat monitieteinen näyttöön perustuva toiminta ja sen edistäminen, asiantuntijana kehittyminen sekä kliinisen osaamisen syventäminen. Näyttöön perustuva toiminta terveydenhuollossa on kliinisen päätöksenteon kannalta oleellista. Siinä yhdistyvät paras saatavilla olevan tutkittu tieto sekä kokemuksen tuoma, ns. hiljainen tieto (Heikkilä & Muhonen 2017; Saunders 2016). Kliininen asiantuntija toimii palvelujärjestelmän yhdyspinnoilla suunnitellen ja toteuttaen asiakaslähtöistä hoitotyötä sekä kehittäen palveluita asiakaslähtöisemmiksi samalla näyttöön perustuvaa hoitotyötä jalkauttaen. Kliinisen asiantuntijan YAMK-koulutuksen tulee olla valtakunnallisesti tasalaatuista ja yhteneväistä alueelliset kehittämistarpeet huomioon ottaen (Heikkilä & Muhonen, 2017). Suomessa ollaan määrittelemässä valtakunnallisia kliinisen asiantuntijan (YAMK) koulutuksen kompetenssikuvauksia, joissa ilmenee laajavastuinen hoitotyön osaaminen.

Etelä-Karjalan alueella on tarvetta sekä hoitotyön substanssiosaamista syventävälle, että laajentavalle koulutukselle. Näin alueen työelämän asiantuntijat ovat todenneet. Tästä syystä kliinisen asiantuntijuuden YAMK-koulutukseen suunniteltiin kaksi toisiaan täydentävää 15 opintopisteen (op)

opintokokonaisuutta. Terveyden ja toimintakyvyn arviointi hoitotyössä (15 op) opintokokonaisuus syventää hoitotyön osaamista asiakaskeskeisessä hoitotyössä, terveyden ja toimintakyvyn arvioinnissa sekä asiakkaan kliinisessä tutkimisessa ja hoitoa ohjaavassa päätöksenteossa. Sosiaali- ja terveystieteiden tuottaminen tulevaisuuden ekosysteemissä (15op) opintokokonaisuudessa puolestaan integroidaan monialaista osaamista sosiaali- ja terveystieteiden tuottamiseen ja yhdyspintatoiminnan arviointiin.

4 Urakehityksen tukeminen

Saimaan ammattikorkeakoulu on valtakunnallisesti profiloitunut vahvasti hoitotyön kliiniseen osaamiseen ja tuottaa vahvoja kliinisen työn asiantuntijoita työelämään. Tätä vahvaa asiantuntijuutta tuodaan esille myös ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa. Nykyisin Saimaan ammattikorkeakoulussa on mahdollista opiskella englanninkielinen sairaanhoitaja-tutkinto. Englanninkielistä kliinisen asiantuntijuuden YAMK-koulutusta (advanced nursing practice, Master's degree) aletaan suunnitella verkostoyhteistyönä.

YAMK-tutkinto on sisällöltään työelämälähtöinen, käytännönläheinen ja ammatillista osaamista tukeva (Hämäläinen ym. 2018). Muuttuvassa sosiaali- ja terveydenhuollon kentässä on tarvetta laaja-alaiselle moniammatilliselle osaamiselle ja kliinisen asiantuntijuuden YAMK-koulutus vastaa tähän hyvin. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut kliininen asiantuntija on vankan työkokemuksen omaava, korkeasti koulutettu, itsensä ja työelämän kehittämiseen motivoitunut ja sitoutunut moniosaaja, jonka osaamispotentiaalia kannattaa työelämässä hyödyntää. Jokiniemi ym. (2018) toteavat, että asiantuntijarakenteita on selkiytettävä ja työkuvioiden määrittelyä on yhtenäistettävä. Kliinisen asiantuntijuuden kehittäminen edellyttää urakehityksen tukemista yksilöllisten opintopolkujen avulla ja jatkuvan oppimisen mahdollistamisella.

Lähteet

Ahonen, P. (2012) Kliinisen asiantuntijan koulutusohjelma uuden asiantuntijuuden tuottajana. Teoksessa Kliininen asiantuntija. Uutta osaamista ylemmästä ammattikorkeakoulututkinnosta. Turku: Turun ammattikorkeakoulun raportteja 130, 7-35.

Heikkilä, K. & Muhonen H. (2017) Kliinisen asiantuntijan YAMK- koulutuksesta työuralle. Urapolkua edistävät ja haittaavat tekijät. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139686/Heikkila_Kirsi_Muhonen_Hannele.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 16.05.2019

Hämäläinen, S., Laine, J., Heikkilä, K., Muhonen, H., Stenman, T. & Heikkinen, K. (2018) Kliininen Asiantuntija (YAMK) – Osaamispotentiaali, Kliininen urapolku sekä sen edut ja haasteet.

Jokiniemi K. (2014) Clinical nurse specialist role in Finnish health care. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Health Sciences 249. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1579-5.pdf

Jokiniemi K., Leivonen K., Taam-Ukkonen M. & Miettinen M. (2018). Ylihoitajien näkemyksiä kliinisesti erikoistuneiden hoitajien työstä erikoissairaanhoidossa. Hoitotiede 30 (1), 15-26.

Kangasniemi M., Hipp K., Häggman-Laitila A., Kallio H., Karki S., Kinnunen P., Pietilä A-M., Saarnio R., Viinamäki L., Voutilainen A. & Waldén A. (2018). Optimoitu sote-ammattilaisten koulutus- ja osaamisuudistus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2018:39.

Kotila, J., Axelin, A., Fagerström, L., Flinkman, M., Heikkinen, K., Jokiniemi, K., Korhonen, A., Meretoja, R. & Suutarla, A. (2016) Sairaanhoitajien uudet työnkuvat – laatua tulevaisuuden sote-palveluihin. Sairaanhoitajaliiton julkaisuja.

Saunders, H. (2016) Nurses' readiness for evidence-based practice: implementing the paradigm shift of transforming evidence for clinical practice. Doctoral Dissertation. Publications of The University of Eastern Finland

Schober, M. (2016) Introduction to Advanced Nursing Practice. An international focus. Springer Publishing.

Seppänen, R. (2018) Hoitotyön opinnäytetyöt sote-osaamista edistämässä.

Tehy (2017) Lääkäriltä hoitajalle siirrettävän tehtävän näyttävä palkassa. Mediatiedote. <https://www.tehy.fi/fi/mediatiedote/laakarilta-hoitajalle-siirretyn-tehtavan-nayttava-palkassa>. Luettu 29.05.2019

Tohmola A. & Saarnio R. (2018) Monialaisuuden ja työelämäyhteyden hyödyntäminen terveysalan koulutuksen kehittämisessä. Julkaisussa Viinamäki L, Saarnio R & Seppänen R. (toim.) 2018. Soten haasteet hyvinvointialan korkeakoulutukselle. Lapin amkin julkaisuja Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 19/2018.

Valtioneuvosto (2005) Valtioneuvoston asetus korkeakoulututkintojen järjestelmästä annetun asetuksen muuttamisesta. Valtioneuvoston asetus 426/2005. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050426> Luettu 16.05.2019

Valtioneuvosto (2018) Maakunta ja sote-uudistus. <https://alueuudistus.fi/etusivu>

Yhteistyöllä ensihoitotyön turvallisuutta kehittämässä

Niina Nurkka, yliopettaja
Saimaan ammattikorkeakoulu

Suomen Ensihoitoalan Liiton, Tehyn ja Saimaan ammattikorkeakoulun yhteisessä ensihoitotyön turvallisuuteen liittyvässä tutkimusprojektissa kartoitettiin laajasti ja monipuolisilla aineistonkeruumenetelmillä ensihoidon työympäristöön liittyviä turvallisuusriskejä ja -uhkia sekä ensihoidon toimijoiden näkemyksiä turvallisuuskulttuurista. Keskeisessä roolissa tutkimusprojektissa oli ylemmän ammattikorkeakoulun ja perusopintojen opiskelijoiden, opinnäytetyön ohjaajien sekä työelämän toimijoiden tekemä yhteistyö. Projektissa toteutettiin viisi opinnäytetyötä. Lisäksi keskeisistä tuloksista ja kehittämis ehdotuksista kirjoitettiin yhteisjulkaisu ja opinnäytetöiden tuloksia on esitelty myös erilaisissa muissa julkaisuissa, kuten ammattilehdissä sekä valtakunnallisissa ensihoidon toimijoiden tapaamisissa.

1 Työelämän kehittämistarpeesta yhteistyöhön

Sosiaali- ja terveysalan ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa opinnäytetyön osuus on 30 op eli kolmasosa 90 opintopisteen laajuisesta tutkinnosta. Olennaista opinnäytetyössä on, että opiskelija löytää aiheen, josta hän on aidosti kiinnostunut ja jossa hän voi laajentaa ja syventää omaa osaamistaan. Opinnäytetyössä opiskelija näyttää asiantuntijuutensa ja voi näin edistää omaa urakehitystään ja saada uusia opinnäytetyön aiheeseen liittyviä työmahdollisuuksia. Suuri osa ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijoista löytää opinnäytetyön aiheen omien työelämäyhteyksien kautta, mutta hyviä työelämän kehittämiseen liittyviä aiheita saadaan myös työelämän edustajien ammattikorkeakoululle esittämistä kehittämistarpeista tai erilaisista hankkeista.

Hyvä esimerkki työelämän ammattikorkeakoululle esittämästä kehittämistarpeesta syntyneestä tutkimusyhteistyöstä on ensihoitotyön turvallisuuteen liittyvä tutkimusprojekti. Tutkimusprojekti sai alkunsa, kun Suomen Ensihoitoalan Liiton (SEHL) ja Tehyn edustajat ottivat yhteyttä ensihoidon yliopettajaan ja ehdottivat yhteistyötä ensihoitotyön turvallisuuden ja turvallisuuskulttuurin kehittämiseksi. Projektissa tehtiin yhteensä viisi

opinnäytetyötä, joiden suunnittelu toteutettiin yhteistyössä opiskelijoiden, ammattikorkeakoulun opettajien ja työelämän edustajien kanssa.

Suomen Ensihoitoalan Liitossa ja Tehyssä oltiin havaittu, että Suomessa ensihoitajien kohtaamat riskit ja uhkatekijät olivat lisääntyneet vuosien myötä, mutta aiheesta ei ollut tuoretta tutkimustietoa. Ensihoitajiin kohdistunut henkinen ja fyysinen väkivalta tai väkivallan uhka olivat saaneet paljon julkisuutta, mutta ensihoitajien työturvallisuuteen vaikuttavat myös monet muut tilanteet, kuten ensihoitajan omaan liikkumiseen ja potilaan siirtämiseen liittyvät vaaratilanteet sekä arjen työhön liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset tekijät. Ensihoitotyön turvallisuuteen vaikuttavia psyykkisiä ja sosiaalisia tilanteita ovat esimerkiksi ensihoitajan kokema stressi, työyksikössä esiintyvät ristiriidat, huono johtaminen ja jatkuva univelka. Suomessa ei oltu juuri lainkaan tutkittu näitä vähän esille nostettuja ensihoitajan työturvallisuutta ja hyvinvointia heikentäviä tekijöitä.

Suomen Ensihoitoalan liiton ja Tehyn aloitteesta syntyneessä tutkimusprojektissa tarkoituksena oli kartoittaa ensihoidon työympäristöön liittyviä turvallisuusuhkia ja -riskejä sekä ensihoidon toimijoiden näkemyksiä turvallisuuskulttuurista. Tavoitteena oli hyödyntää tutkimuksellisen kehittämistyön avulla syntyneitä tutkimustuloksia ensihoitoalan perus- ja täydennyskoulutuksessa sekä ensihoidon työturvallisuuden kehittämisessä. Lisäksi keskeisenä tavoitteena oli koota tietoa yhtenäisen ensihoidon turvallisuuskulttuurin luomiseksi.

2 Yhteistyöllä tuloksiin

Ensihoitotyön turvallisuuteen liittyvä tutkimusprojekti aloitettiin syksyllä 2015 rekrytoimalla opinnäytetyön tekijöiksi ensihoidon työturvallisuuden kehittämisestä kiinnostuneita opiskelijoita. Opinnäytetöiden tekijöiksi valittiin kahdeksan perusopintojen ensihoitajaopiskelijaa ja kuusi sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijaa. Kaikilla ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijoilla oli pohjakoulutuksena ensihoitaja AMK ja työkokemusta erilaisista työtehtävistä ensihoitoalalla. Opiskelijoiden rekrytoinnissa ja tutkimusprojektin suunnittelussa keskeisenä ajatuksena oli yhteistyö perusopintojen ja ylemmän ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kesken. Ylemmän ammattikorkeakoulun opiskelijoilla oli runsaasti käytännön kokemusta ensihoitotyöstä ja vahvaa

teoreettista osaamista tutkimusaiheesta, jolloin he toimivat apuna ja tukena perusopintojen opiskelijoille. Perusopintojen opiskelijat puolestaan toivat uutta ja tuoretta näkökulmaa asioihin.

Opinnäytetöiden aiheiden suunnittelu ja näkökulmien rajaaminen toteutettiin yhdessä tutkimusprojektiin osallistuneiden opiskelijoiden ja kahden opinnäytetyön ohjaajan kesken. Opinnäytetyön aiheiden suunnittelusta pidettiin yhteisiä suunnittelupalavereja ja aiheiden tarkentuessa suunnittelupalavereja pidettiin tarpeen mukaan pienemmissä ryhmissä. Opiskelijat tekivät yhteistyötä myös aiheeseen liittyvän tutkimuskirjallisuuden etsimisessä.

Yhteissuunnittelulla päädyttiin tekemään viisi opinnäytetyötä, joiden yhteisenä tavoitteena oli saada mahdollisimman kattava kokonaiskuva ensihoitotyön turvallisuudesta Suomessa. Kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kautta tuli mahdollisuus vertailla myös Suomen ja Manchesterin (Iso-Britannia) ensihoitotyön turvallisuutta. Opinnäytetöissä aineistoa kerättiin monipuolisesti eri ensihoidon toimijoilta ja erilaisilla aineistonkeruutavoilla. Kuvassa 1 esitetään, mistä aiheista, kenen näkökulmasta ja millä menetelmillä aineistoa eri opinnäytetöissä kerättiin.

Viidestä opinnäytetyöstä kolme oli perusopintojen opiskelijoiden tekemiä ja kaksi YAMK -opiskelijoiden tekemiä. Perusopintojen opiskelijat tekivät havainnointitutkimukset Suomessa ja Manchesterissa. Molemmissa havainnointitutkimuksissa käytettiin samaa strukturoitua havainnointilomaketta, jonka havainnointitutkimusten tekijät laativat yhdessä. Tutkimusprojektiin osallistuneiden YAMK -opiskelijoiden työkokemusta käytettiin hyväksi strukturoidun havainnointilomakkeen laatimisessa. Toisessa opinnäytetyössä raportoitiin tarkemmin Suomessa tehdyn havainnoinnin tulokset ja toisessa verrattiin Suomessa ja Manchesterissa tehdyn havainnoinnin tuloksia.

Ensihoitotyön turvallisuus

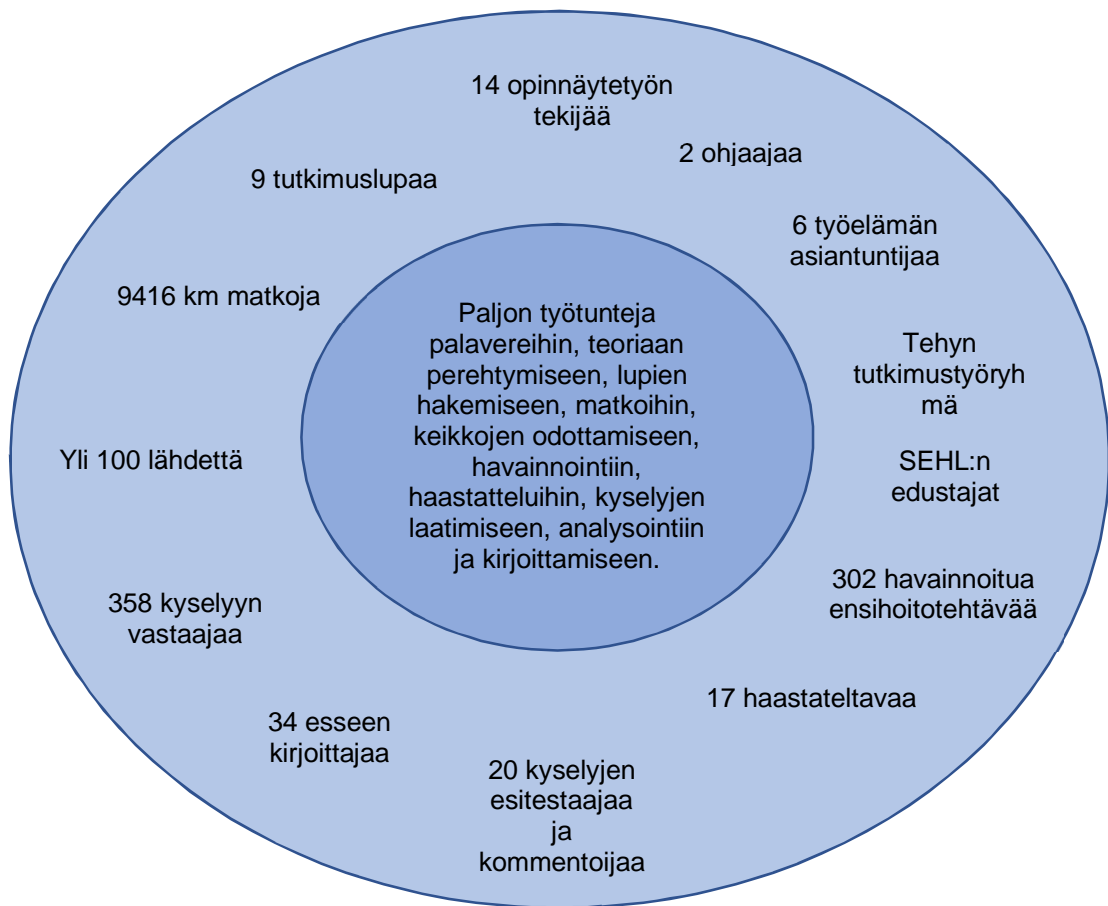
Ensihoidon turvallisuus-kulttuuri - YAMK - opiskelijoiden näkökulma -esimiesten ja vastuulääkäreiden näkökulma Esseet ja kysely	Ensihoidon turvallisuus - ensihoitajan näkökulma Kysely	Ensihoidon turvallisuus - kenttäjohtajan näkökulma Ryhmä-haastattelut	Ensihoitoalan työturvallisuus Suomessa Havainnointi	Study of paramedic staff safety comparing Greater Manchester & Finland Havainnointi
--	---	---	--	--

Kuva 1. Opinnäytetöiden aiheet ja aineistonkeruumenetelmät. YAMK -opinnäytetyöt on merkattu tummalla ja perusopintojen opinnäytetyöt vaalealla värillä. (mukaeltu Nurkka & Saikko 2017.)

Yhteistyötä YAMK-opiskelijoiden ja perusopintojen opiskelijoiden kesken tehtiin erityisesti opinnäytetöissä, joissa selvitettiin ensihoitajien näkökulmaa ja kenttäjohtajien näkökulmaa ensihoidon turvallisuuteen. Perusopintojen opiskelijat tekivät kyselytutkimuksen ensihoitajille ja kyselyn tuloksia hyödynnettiin YAMK -opiskelijoiden tekemän kenttäjohtajien haastattelututkimuksen teemojen valinnassa. YAMK -opiskelijat osallistuivat kyselyn laatimiseen ja kyselyssä käytettiin YAMK -opiskelijoiden opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessään kehittämää riski- ja uhkatekijöiden luokittelua. Haastatteluissa YAMK -opiskelijat selvittivät kenttäjohtajien näkemyksiä kyselyn tuloksiin sekä kysyivät heiltä kehittämissuhteita kyselyssä esiin nousseiden turvallisuusriskien ja -uhkien vähentämiseksi.

Opiskelijoiden tekemän yhteistyön lisäksi työelämä oli vahvasti edustettuna kaikkien opinnäytetöiden suunnittelussa. Koko tutkimusprosessin ajan tukea ja ohjausta saatiin Tehyn tutkimustyöryhmältä sekä Suomen Ensihoitoalan liitolta (SEHL). Kaiken kaikkiaan tutkimusprojektiin osallistui suuri joukko ensihoidossa työskenteleviä ja ensihoidon turvallisuudesta kiinnostuneita henkilöitä. Kuvassa

2 esitetään tutkimusprojektin kokonaislaajuus ja projektiin eri tavoin osallistuneiden henkilöiden lukumäärät.



Kuva 2. Ensihoidon turvallisuusprojektin laajuus ja eri tavoin projektiin osallistuneet (Nurkka & Saikko 2017).

3 Tulosten julkaiseminen ja hyödyntäminen

Tutkimusprojektin aikana esiintyi monenlaisia haasteita muun muassa tutkimuslupien ja aineiston keruun aikataulujen kanssa, mutta hyvän yhteistyön ja verkostojen ansiosta tutkimukset onnistuttiin toteuttamaan lähes suunnitelmien mukaan ja kaikki opinnäytetyöt valmistuivat suunnitellussa aikataulussa. Viiden erittäin hyvän opinnäytetyön lisäksi kaikkien opinnäytetöiden keskeiset tulokset sekä ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetöiden teoreettiset viitekehykset esitettiin opinnäytetöitä ohjaavien opettajien toimittamassa Saimaan ammattikorkeakoulun julkaisussa ”Näkökulmia ensihoitotyön turvallisuuteen”. Kirjoittajina julkaisuissa olivat ohjaajien opettajien lisäksi opinnäytetöiden tekijät sekä Suomen ensihoitoalan liiton edustaja.

Tutkimusprojektin tavoitteen mukaisesti opinnäytetöistä koottu yhteisjulkaisu antoi laajan kokonaiskuvan ensihoitoalan työturvallisuudesta Suomessa. Lisäksi julkaisuun oli koottu aiheeseen liittyviä ulkomailta tehtyjä aikaisempia tutkimuksia, vertailtu Suomen ja Manchesterin ensihoidon turvallisuutta sekä esitetty konkreettisia ehdotuksia ensihoitoalan turvallisuuden kehittämiseksi ja turvallisuuskulttuurin yhtenäistämiseksi. Tehy ja Suomen Ensihoitoalan Liitto levittivät tietoa julkaisusta jäsenilleen ja yhteistyökumppaneilleen ja sitä kautta tärkeä tutkimusprojekti sai julkaisuutta sekä herätti keskustelua ja jatkotoimenpiteitä ensihoitoalan turvallisuuden kehittämiseksi. Opinnäytetöissä tuli myös esiin selkeitä jatkotutkimusehdotuksia, sillä tutkimusprojektissa saadun laajan kuvan lisäksi useat esiin nousseet asiat edellyttävät vielä tarkempaa tutkimusta.

Opiskelijat kirjoittivat julkaisun artikkelit yhteistyössä ohjaavien opettajien kanssa. Artikkelien kirjoittaminen julkaisuun toi opiskelijoille lisää näkyvyyttä työelämässä ja erityisesti YAMK -opiskelijat syvensivät asiantuntijuuttaan kirjoittamalla ensihoidon turvallisuuteen liittyvistä aiemmista tutkimuksista mahdollisimman laajaa lukijakuntaa kiinnostavalla tavalla.

”Näkökulmia ensihoidon turvallisuuteen” -julkaisun lisäksi opinnäytetöiden tuloksista kirjoitettiin useassa valtakunnallisessa ammattialan lehdessä, kuten Ensihoitaja, Systole ja Tehy. Lisäksi tutkimushankkeeseen osallistuneet opettajat kävivät esittelemässä tuloksia Tehyn ensihoitoalan neuvottelupäivillä ja kaksi YAMK -opiskelijaa esitteli tuloksia valtakunnallisilla Ensihoitajaliiton opintopäivillä. Myös Edge Hillin yliopiston (Manchester) ensihoitajakoulutuksessa oltiin kiinnostuneita opinnäytetöiden tuloksista.

Opinnäytetyössään ensihoidon turvallisuuskulttuuria selvittäneet ylemmän ammattikorkeakoulun opiskelijat innostuivat aiheesta ja tutkimuksen tekemisestä niin paljon, että he kirjoittivat vielä tutkinnon suorittamisen jälkeen yhdessä toisen ohjaavan opettajan kanssa tutkimusartikkelin Tutkiva hoitotyö -lehteen. Artikkelin julkaistaan syksyllä 2019. Lisäksi ensihoidon turvallisuuteen liittyvässä tutkimusprojektissa toimiminen innosti yhden YAMK:sta valmistuneen opiskelijan hakemaan jatko-opintoihin ja tällä hetkellä hän tekee väitöskirjaa aiheesta, joka osaltaan liittyy myös ensihoidon turvallisuuteen.

Suomen Ensihoitoalan Liiton ja Tehyn aloitteesta tehty tutkimusprojekti on hyvä esimerkki onnistuneesta työelämän tutkimuksellisesta kehittämisestä, jossa oli mukana useita toimijoita. YAMK -opiskelijoiden ja perusopintojen opiskelijoiden yhteistyöllä toteutettiin laaja ja monipuolinen tutkimus, jossa saatiin kattavasti uutta tietoa työelämän kehittämiseksi. Erityisesti YAMK -opiskelijoiden työkokemuksesta oli hyötyä tutkimuskokonaisuuden kannalta ja toisaalta myös heidän oma asiantuntijuutensa sekä ensihoidosta että tutkijoina kehittyi heidän osallistuessaan perusopintojen opinnäytetöiden ohjaukseen. Tutkimusprojektia voidaan pitää onnistuneena myös sen saaman julkisuuden ja hankkeen tuloksista kirjoitettujen julkaisujen määrän suhteen.

Lähde

Nurkka N. & Saikko S. (toim.) 2017. Näkökulmia ensihoitotyön turvallisuuteen. Raportteja ja tutkimuksia 76, Saimaan ammattikorkeakoulu.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/127734/Ensihoidon%20turvallisuusjulkaisu%20lopullinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Työelämälähtöisistä menetelmäopinnoista opinnäytetyöhön

Tuuli Mirola, yliopettaja
Saimaan ammattikorkeakoulu

Minna Ikävalko, yliopettaja
Saimaan ammattikorkeakoulu

Saimaan amk:n liiketalouden ylemmän tutkinnon opetuksessa on pyritty yhdistämään tutkimus-, kehittämis- ja innovointimenetelmien opintokokonaisuus suoraan opinnäytetyöhön. Työelämälähtöinen Käytännön tutkimustyö - opintojakso käynnistää opinnäytetyön tekemisen jo ensimmäisenä opiskeluvuonna. Tämä lähestymistapa madaltaa opinnäytetyön aloittamiseen liittyvää kynnystä ja lisäksi sekä nopeuttaa opinnäytetöiden valmistumista että laajentaa ja syventää niiden hyötyjä käytännön työelämälle.

1 Johdanto

Valmistuviin opiskelijoihin kohdistuu koulutuksen ulkopuolelta työelämästä odotuksia ja paineita, jotka liittyvät usein eri tavoin kehittämis- ja tutkimustoimintaan (Hakala 1999, 7). Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavat opinnot vastaavat näihin odotuksiin siten, että tutkinnon suorittaneella on ”laajat ja syvälliset tiedot sekä tarvittavat teoreettiset tiedot toimia työelämän kehittäjänä vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä” (VNA 1129/2014, 5§). Erityisesti ylemmän tutkinnon syventävät ammattiopinnot antavat opiskelijalle mahdollisuuden syventää teorian soveltamista käytäntöön, analyttisiä taitoja, projektin johtamisen sekä tutkimus- ja kehitystyöhön osallistumisen taitoja ja sosiaalisia taitoja. (Saimaan amk 2018)

Nämä osaamistavoitteet yhdistyvät Saimaan ammattikorkeakoulun liiketalouden ylemmän tutkinnon menetelmä- ja kehittämisopinnoissa. Opintokokonaisuus antaa opiskelijalle valmiudet tieteelliseen ajatteluun sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovointihankkeen suunnitteluun, toteuttamiseen ja johtamiseen. Opintokokonaisuus koostuu kahdesta toisiinsa kytkeytyvästä opintojaksosta:

- Tutkimus-, kehittämis- ja innovointimenetelmät (5 op)
- Käytännön tutkimustyö (3 op)

Tässä opintokokonaisuudessa **Käytännön tutkimustyö** – opintojakso yhdistää menetelmäopinnot työelämälähtöisen tutkimusprojektin kautta opinnäytetyöhön, jonka tavoitteena yamk-tutkinnossa on ”kehittää ja osoittaa kykyä soveltaa tutkimustietoa ja käyttää valittuja menetelmiä työelämän ongelmien erittelyyn ja ratkaisemiseen sekä valmiutta vaativaan asiantuntijatyöhön” (Saimaan amk 2018).

Salosen (2013, 13) mukaan **tutkimus, kehittämistoiminta ja projektityö** voidaan määritellä olevan toisistaan erillisiä, jolloin tutkimus ei sisältäisi kehittämisen näkökulmaa. Toisaalta **tutkimuksellinen kehittäminen** voi saada alkunsa erilaisista lähtökohdista, kuten organisaation kehittämis- tai muutostarpeista. Siihen kuuluu käytännön ongelmien ratkaisuja sekä uusien ideoiden, käytäntöjen, tuotteiden tai palveluiden tuottamista ja toteuttamista. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 19). Käytännön tutkimustyö - opintojaksolla toteutettavan tutkimuksen lähtökohta onkin useimmiten opiskelijan omista työtehtävistä ja/tai työnantajaorganisaatiosta nouseva kehittämistarve, jolloin kaikki kolme yllä mainittua lähestymistapaa yhdistyvät projektimuotoisena toteutettavassa tutkimuksellisessa kehittämisessä. Näin ko. tutkimustyö ja siihen mahdollisesti kytkeytyvä opinnäytetyö toimivat siltana opiskelun ja työelämän käytäntöjen välillä (mm. Hakala 1999).

2 Käytännön tutkimustyön toteutus

Käytännön tutkimustyö –opintojakso toteutetaan samalla mallilla (kuvio 1) kuin Saimaan ammattikorkeakoulun liiketalouden ylemmän amk-tutkinnon opinnäytetyöprosessi.



Kuvio 1. Käytännön tutkimustyön prosessi

Tutkimustyön aiheenvalinnassa suositellaan sen kytkemistä opinnäytetyöhön ja että opiskelijat valitsisivat aiheensa yhdessä toimeksiantajansa kanssa.

Tutkimustyössä on jo mahdollista tehdä esiselvitystä ja tiedonhankintaa opinnäytetyötä varten. Tavoitteena on, että opiskelijoilla hahmottuisi jo opintojakson alussa ajatus opinnäytetyön aiheesta. Ideaalitulanteessa opiskelijat pystyvät hyvin selkeästi määrittelemään käytännön tutkimustyölle omaan toimeksiantajaorganisaationsa kehittämiseen liittyvän kapean tutkimusalueen, joka kytkeytyy myös opinnäytetyöhön. Opiskelijan on myös kyettävä liittämään aiheensa johonkin olemassa olevaan teoreettiseen keskusteluun siten, että kehittämistyössä näkyy opiskelijan kyky siirtää teoriapainotteista tietoa käytäntöön. Parhaimmillaan kehittämistyössä pystytään luomaan uutta käytännön teoriaa eli dokumentoimaan ja mallintamaan työelämän käytäntöjä (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 19).

Käytännön tutkimustyön raportissa opiskelija esittelee tutkimuksen taustateorian, toteutuksen ja saadut tulokset sekä antaa mahdolliset suositukset tai kehittämissuositukset toimeksiantajalle. Jos tutkimustyön tavoitteena on toimia esiselvityksenä opinnäytetyölle, opiskelija raportoi myös miten tuloksia hyödynnetään taustatietona opinnäytetyössä tehtävälle laajemmalle tutkimukselle tai kehittämistyölle.

3 Opintokokonaisuuden hyödyt ja haasteet

Käytännön tutkimustyö –opintojakso yhdistää kaksi toimintamallia: Opiskelijoiden näkökulmasta se antaa heille mahdollisuuden testata tutkimusmenetelmäosaamistaan työelämän kehittämissuorituksissa ja johdattaa opinnäytetyön aloittamiseen. Ammattikorkeakoulun näkökulmasta malli kehittää tutkimusmenetelmien opetuksen ja opinnäytetyön välistä koordinoitua sekä luo uudenlaista yhteistyötä ohjaavien opettajien välille. Vaikka jokaiselle opiskelijalle on nimetty oma ohjaaja, tutkimusmenetelmien yliopettajat vastaavat ohjauksesta yhdessä.

Ensimmäisen opiskeluvuoden Käytännön tutkimustyö –opintojakso käynnistää opinnäytetyön tekemisen aikaisemmin verrattaessa vanhalla opinnäytetyön toteutusmallilla aloittaneisiin ryhmiin, joilla opinnäytetyö käynnistyi useimmiten vasta toisen opintovuoden keväällä. Tässä mielessä jo opintokokonaisuuden ensimmäinen toteutus lukuvuonna 2014-15 oli menestys: käytännön

tutkimustöiden valmistuttua aikataulussaan suurimmalla osalla ryhmän opiskelijoista oli myös opinnäytetyön aihe vahvistettu ja opinnäytetyösuunnitelma tekeillä ensimmäisen opintovuoden lopussa.

Opintokokonaisuuden toteutuksessa on ollut myös haasteita. Joidenkin opiskelijoiden tutkimusprojekti on myöhästynyt tai jäänyt kokonaan kesken, eikä kaikilla opiskelijoilla ole tavoitteesta huolimatta ollut opinnäytetyön aihe vahvistettu ensimmäisen opiskeluvuoden lopussa. Näiden viivästysten taustalla ovat vaikuttaneet useimmiten opiskelijoiden työtehtävistä sekä toimeksiantajista johtuvat aikatauluongelmat. Tutkimusprosessien etenemiseen voi vaikuttaa osittain myös opiskelijan tutkimusosaamisen lähtötaso. Kaikilla yamk-opiskelijoilla ei ole aikaisempia menetelmäopintoja ja pitkään työelämässä olleiden aikaisempaan tutkintoon kuuluvat menetelmäopinnot ovat voineet unohtua.

4 Toimintamallin kokemukset ja kehittäminen

Käytännön tutkimustyö-opintojaksoa on kehitetty edelleen viiden lukuvuoden kokemusten perusteella. Tutkimustyön toteutuksen aikataulua on pidennetty ja joustavoitettu niin, että erityisesti toimeksiantajan puolelta tulevat muutokset pystytään huomioimaan paremmin niiden vaikuttamatta itse opintojakson suoritukseen. Tutkimusten etenemistä aikataulun mukaan seurataan tarkemmin ja toteutus ohjeistetaan yksityiskohtaisemmin. Opiskelijoiden tutkimuksellisen osaamisen lähtötaso pyritään huomioimaan opintokokonaisuuteen laadullisen ja määrällisen tutkimuksen opinnoissa ja projektin ohjauksessa, jotta kaikilla opiskelijoilla olisi samat valmiudet käytännön tutkimustyön toteuttamiseen. Jatkossa Käytännön tutkimustyö -opintojaksolla on tarkoitus tehdä myös läheisempää yhteistyötä toimeksiantajayritysten ja ohjaavien opettajien välillä. Toistaiseksi vain opiskelija on ollut yhteydessä toimeksiantajayritykseen, joka on useimmiten ollut opiskelijan oma työnantaja.

Toimintamalli madaltaa opinnäytetyön aloittamiseen liittyvää kynnystä ja onnistuessaan sekä nopeuttaa opinnäytetöiden valmistumista että laajentaa ja syventää niiden hyötyjä käytännön työelämälle. Toimeksiantajat saavat tarvitsemaansa tutkimustuloksia nopeammin käyttöönsä kuin perinteisessä

opinnäytetyöprosessissa ja voivat käytännön tutkimustyön tulosten perusteella myös tarkentaa varsinaisen opinnäytetyön tavoitteita.

Käytännön tutkimustyön opintojakson onnistuminen suunnitellulla mallilla rakentuu sen varaan, että yamk-opiskelijoilla on työnantajat, jolle he voivat tehdä sekä käytännön tutkimustyön että myöhemmin siihen liittyvän opinnäytetyön. Ylemmässä tutkinnossa tämä yleensä onnistuu, mutta mallia ei välttämättä voida suoraan siirtää tradenomiopintoihin, vaan lähestymistapaa voisi soveltaa esimerkiksi projektiopintojen yhdistämisellä opinnäytetyöhön.

Lähteet

Hakala Juha T. 1999. Opinnäytetyö luovasti: Kehittämisen ja tutkimustyön opas. Gaudeamus.

Ojasalo Katri, Moilanen Teemu & Ritalahti Jarmo. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro Oy, Helsinki.

Saimaan ammattikorkeakoulu. 2018. Tutkintosäntö. <https://www.saimia.fi/docs/opiskelu/tutkintosaanto.pdf>

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 18.12.2014 (1129/2014)

Kokemuksia eettisestä ennakkoarvioinnista ja opinnäytetyöyhteistyöstä

Minna-Maria Behm, päätoiminen tuntiopettaja, TtT
Saimaan ammattikorkeakoulu

Merkittävä osa Saimaan ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan opinnäytetöiden aiheista liittyy Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin (Eksote) palveluihin ja toimintaan. Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen opinnäytetyöprosessissa korostuukin työelämälähtöisyys. Artikkelissa kuvataan tärkeänä yhteistyömuotona opinnäytetöiden eettistä ennakkoarviointia. Kirjoittaja on toiminut Eksoten eettisen työryhmän puheenjohtajana ja työskentelee Saimaan ammattikorkeakoulussa tuntiopettajana.

1 Eettisen ennakkoarvioinnin lähtökohdat ja tavoitteet

Tutkimusetiikan lähtökohtana, kuten etiikan yleisemminkin, on hyvien ja oikeiden ratkaisujen tavoittelu sekä pahan ja väärän välttäminen. Eettiset näkökohdat korostuvat sosiaali- ja terveydenhuollossa, koska sen lähtökohtana on asiakkaan ja potilaan etu, ja koska hyvä hoito ja palvelu edellyttävät vastuullista toimintaa. (ETENE 2011, ETENE 2019.) Tutkimustoimintaa ohjataan kansallisesti ja kansainvälisesti lainsäädännöllä sekä tutkimuseettisillä periaatteilla eettisestä ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesta toiminnasta. Ohjeistuksiin ja suosituksiin on mahdollista tutustua kootusti monilla verkkosivustoilla (esim. Vastuullinen tiede.fi -sivusto). Vastuu tutkimussuunnitelman eettisestä arvioinnista kuuluu ensisijaisesti tutkijalle tai opinnäytetyön tekijälle itselleen, raamittava lainsäädäntö ja suositukset huomioiden. Yhteistyöorganisaatioiden tutkimusmenetelmien opettajilla sekä opinnäytetyö- ja työelämäohjaajilla on luonnollisesti merkittävä rooli tässä tehtävässä onnistumisessa.

Keskeisimpiä hallittavista tutkimuseettisistä ohjeista ovat Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa (TENK 2012), Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi (TENK 2009) sekä Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa (TENK 2019). Nykyajan haasteisiin vastaten on Vastuullinen tiede -sivusto julkaissut Helsingin yliopiston

kumppaneineen tekemän työn pohjalta Tutkimuseettisen tarkistuslistan erityisyhteistyönä tehtävään ihmistieteellisen tutkimukseen (pois lukien lääketieteellinen tutkimus) (Löfström 2018, Vastuullinen tiede -toimitus 2018). Opiskelijoille olennaisiin perehdyttäviin materiaaleihin kuuluvat jo lähtökohtaisestikin Ammattikorkeakoulujen Rehtorineuvoston hyväksymät Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset (Arene ry 2017).

Tutkimuseettisissä ohjeistuksissa korostetaan tutkimukseen osallistujan itsemääräämisoikeuden kunnioittamista, tietosuojan noudattamista ja vahingon välttämistä. Tutkimus- tai selvitystyön kohdistuminen inhimilliseen toimintaan edellyttää aina erityishuomiota osallistujien kohteluun ja oikeuksiin, ikään ja kykenevyyteen, henkilötietojen käsittelyyn sekä tulosten julkaisemisen tapaan. Lähtökohtina hyvän tieteellisen käytännön noudattamisessa korostuvat tiedeyhteisön hyväksymät aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät sekä tiedolle asetetut vaatimukset, asianmukaiset tutkimusluvut ja toteutettu eettinen ennakkoarviointi. Käytännössä tutkimusetiikalla on luonteva yhteys sosiaali- ja terveydenhuollon etiikkaan ja arvopohjaan sekä eri ammattiryhmien ammattieettisiin ohjeisiin.

1.1 Eksoten eettinen työryhmä toimijana

Eksoten palveluihin ja toimintaan liittyen tehdään vuosittain paljon erilaisia tutkimus- ja opinnäytetöitä sekä kehittämishankkeita, joille organisaation käytännön mukaan on haettava tutkimuslupa aineistonkeruumenetelmästä riippumatta. Esimerkiksi vuonna 2018 Eksotessa myönnettiin 105 tutkimuslupaa, joista 70 kappaletta oli oppilaitosten ja yliopistojen opinnäytetöitä sekä 35 muita tutkimuksia tai kehittämishankkeita. (Eksote 2019a.)

Tutkimuslainsäädännön uudistuessa (1.10.2010) lääketieteellisten tutkimusten eettisyyden käsittely siirtyi alueellisille eettisille toimikunnille (esim. HUS). Muutoksen yhteydessä Eksotessa haluttiin jatkaa organisaation omaa eettistä ennakkoarviointitoimintaa ja toimikunta muutettiin hallituksen päätöksellä työryhmäksi. Päivitetyn toimeksiannon mukaan Eettisen työryhmän tehtävänä on antaa lausunto niistä tutkimuksista, jotka eivät ole tutkimuslain tarkoittamalla tavalla lääketieteellisiä tutkimuksia, mutta kohdistuvat asiakkaisiin tai potilaisiin

tai ovat luonteeltaan tai aihepiiriltään erityisen arkaluontoisia. Myös henkilökuntaan kohdistuvat opinnäytetyöt edellyttävät lausuntoa liittyessään asiakastyöhön tai ollessaan aihepiiriltään sensitiivisiä. Käytännössä osa tutkimuksista tarvitsee lainsäädännön edellyttämän eettisen toimikunnan käsittelyn, osan tutkimussuunnitelmista arvioi eettinen työryhmä ja osalle riittää toimijoiden itsenäinen arviointi. (Eksote 2019b.)

Eettinen työryhmä ei myönnä tutkimuslupaa, vaan antaa lausunnon tutkimussuunnitelmasta osana tutkimuslupaprosessia (Eksote 2019b). Käytännöllisenä tavoitteena on ollut myös helpottaa tutkimuslupaa myöntävien johtajien ja palvelupäälliköiden arviointityötä. Vuonna 2018 eettisessä työryhmässä käsiteltiin 52 lausuntohakemusta, joista viiden osalta puoltavan lausunnon käsittely jäi vielä tarkasteluvuonna kesken. Lisäksi työryhmä käsitteli tiedoksiantoina 20 tutkimuslainsäädännön edellyttämien eettisten toimikuntien tutkimuksista antamaa myöntävää lausuntoa. (Eksote 2019a.)

Eettinen työryhmä ohjeistaa toimintaansa Eksoten verkkosivuilla (Eksote 2019b), samoin verkkosivuilta löytyvät ajantasaiset ohjeet tutkimusluvan hakuprosessiin (Eksote 2019c). Muiden vastaavien organisaatioiden tapaan, työryhmässä on pyritty tukemaan eettisen puoltavan lausunnon hakijoita laatimalla muisti- ja tarkistuslista (Eksote 2018), samalla näin myös systematisoiden työryhmän arviointitoimintaa. Lisäksi työryhmän puheenjohtaja tai muu sovittu asiantuntija on antanut tarvittaessa hakijoille henkilökohtaista neuvontaa joko etukäteen tai puoltavan lausunnon edellytyksenä olevissa tutkimussuunnitelman täydennyspyyntöihin liittyvissä kysymyksissä.

1.2 Kokemukset opinnäytetöiden eettisistä kysymyksistä

Opinnäytetöiden määrällä arvioiden Saimaan ammattikorkeakoulu on Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden merkittävin opinnäytetyöyhteistyökumppani. Opinnäytetöiden aiheissa korostuvat ajankohtaiset teemat asiakaslähtöisyys ja -keskeisyys, asiakasosallisuus ja -tyytyväisyys sekä asiakas- ja työntekijäkokemus. Tätä kautta yhteistyön laajuus sekä kiinnostus aihepiireihin näyttäytyy myös Eettisen työryhmän toiminnassa.

Kokemusten mukaan eettiset kysymykset tutkimusluvan ja eettisen työryhmän puoltavan lausunnon hakuvaiheessa liittyvät useimmiten tutkimussuunnitelman aineistonkeruun ja tulosten raportoinnin vaiheisiin. Lisäpohdintaa ja -selvitystä edellyttävät usein osallistujien rekrytointiin, henkilötietojen käsittelyyn, tietosuojaan ja -turvaan, anonymiteettiin ja vapaaehtoisuuteen, osallistujien informointiin, tietoon perustuvan suostumuksen hankkimiseen, osallisten työnjakoon sekä julkaisusuunnitelmaan liittyvät kysymykset.

Havaintojen perusteella opinnäytetyön tutkimussuunnitelmaa valmisteltaessa panostetaan teoriaosan laatimiseen, empiirisen osuuden jäädessä mahdollisesti vähemmälle huomiolle. Eettisen työryhmän arvioinnissa pyydetään usein opinnäytetyön tekijöitä täsmentämään, mitä tarkasti ottaen aiotaan tehdä ja kuka suunnitellut toimet toteuttaa. Esimerkiksi, miten otanta tehdään tai kuka tekee ensivaiheen yhteydenotot potilaisiin, koska lähtökohtaisesti ei voida luovuttaa potilastietoja eikä paljastaa asiakkuutta organisaatioon ilman hänen lupaansa. Joskus asiakkaille tarkoitetun tiedotteen teksti vaatii kirjoittamista uudelleen ymmärrettävämpään muotoon. Mukaan valittavien osallistujien tulee olla myös kykeneviä ymmärtämään, mihin he tietoisensa suostumuksensa ovat antamassa.

Toisinaan haasteita aiheuttaa myös aikataulu: Eettinen työryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa, joten se edellyttää erilaisista lähtökohdista ja erilaisin tarpein hakuprosessiin tulijoilta käsittelyn sovittamista omaan etenemissuunnitelmaansa. Eettisen ennakoarvioinnin verkkaisempi rytmisyys verrattuna spontaanimpaan kokeilutoimintaan on valtakunnallisestikin noussut keskusteluun. Esimerkiksi ETENE on selvittänyt lausunnossaan (2015) eettiseen ennakoarvioinnissa koettuja haasteita terveysalan tutkimus- ja innovaatiotoiminnassa.

Jatkossa olisi tarpeellista pysähtyä nykyistä enemmän perustavanlaatuisen teemojen äärelle sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristön sensitiivisen luonteen ja haavoittuvien asiakasryhmien vuoksi. Esimerkiksi opinnäytetyön aihetta tai menetelmävalintaa tulisi pohtia eettisenä kysymyksenä, suhteessa tutkijan motiiveihin tai osaamiseen. Tärkeää olisi eettisestä näkökulmasta arvioida ennalta opinnäytetyön tuottamaa hyötyä suhteessa käytettäviin resursseihin tai organisaation strategisten tavoitteiden saavuttamiseen. Näiden

näkökohtien voidaan ennakoida korostuvan entisestään myös taloudellisuuden ja tehokkuuden vaatimusten yhä lisääntyessä.

2 Tutkimusetiikka yhteisenä oppimisen kohteena

Saimaan ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijat tutustuvat tutkimusetiikkaan ensi kerran opinnoissaan opinnäytetyöprosessiin liittyvissä opinnoissa, esimerkiksi Tutkimus ja kehittäminen -opintojaksolla opitaan perusteet. Ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suorittavat opiskelijat harjoittelevat tutkimuseettisten ohjeistusten soveltamista omaan opinnäytetyöhönsä jo hieman kokeneempina tekijöinä. Molemmilla ryhmillä hankittu osaaminen konkretisoituu opinnäytetyösuunnitelman eettisen ennakoarvioinnin erilaisissa toteutumismuodoissa. Käytännön havaintojen mukaan opiskelijoita tulisi rohkaista hakemaan enemmän ohjausta sekä ohjaavilta opettajilta että yhteistyöorganisaatiolta erityisesti eettisen puoltavan lausuntohakemuksen käsittelyvaiheissa. Olisi myös tärkeää, että kaikki yhteistyökumppanit päivittäisivät jatkuvasti osaamistaan lainsäädännön (esim. tietosuojala) ja eettisten suositusten uudistuessa (esim. TENK 2019).

2.1 Yhteistyö opinnäytetöiden eettisyyden kehittämisessä

Oppilaitokset ja organisaatiot tekevät monialaista ja moniammatillista yhteistyötä opinnäytetöiden ja kehittämishankkeiden saralla. Yhteinen ja myös eettinen haaste on opinnäytetöiden ennakoiva ja systemaattinen kiinnittäminen yhteistyöorganisaation tarpeisiin sekä muuhun ajankohtaiseen kehittämistyöhön, projekteihin ja hankkeisiin. Useampia opinnäytetöitä voisi olla myös hyödyllistä yhdistää laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Esimerkiksi Eksotessa on kirjattuna tavoitteena, että opinnäytetyöt pohjautuvat strategiaan ja ne integroidaan sosiaali- ja terveystieteiden kehittämisen painopistealueisiin (Eksote 2019a).

Kokemusten mukaan kehittämistarpeeksi voidaan arvioida myös opinnäytetöillä tuotettujen tulosten aktiivinen ja suunnitelmallinen hyödyntäminen. Tätä voisi edistää viestinnän ja vuorovaikutuksen lisääminen yhteistyö-työyksiköiden kanssa. Lisäksi tulisi muistaa, että myös muut kuin asiakkailta tai potilailta kerättyihin aineistoihin perustuvat opinnäytetyöt ovat arvokkaita ja hyödynnettävissä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisessä.

Eksotella ja Saimaan ammattikorkeakoululla on ollut pitkä ja käytännönläheinen yhteistyön perinne opinnäytetöihin liittyen. Esimerkiksi, kun Eettinen työryhmä päivitti (2018) tutkimuslupaohjeistukset ja laati muisti- ja tarkistuslistan hakijoiden tueksi, käytiin materiaalit yhdessä läpi sosiaali- ja terveysalan yliopettajien kanssa, opinnäytetyöprosessiin peilaten ja kokemuksia vaihtaen.

3 Katse kohti tulevaa

Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistamisen ja talouden reunaehtojen uudelleen arvioinnin myötä on Eksoten eettinen työryhmä ollut viime vuosina e-lakisääteisenä toimintana tarkastelun kohteena. Eettisen työryhmän asiantuntijat ovat arvioineet, että toiminnalla on ollut tärkeä merkitys erityisesti asiakkaisiin ja potilaisiin liittyvien tutkimusten osalta. Kehittämistoiminnasta vastaava johto on arvostanut toimintamallia hyvänä käytäntönä, mikä lisäksi on täydentynyt tutkimus- ja opinnäyteyhteistyössä annettuna neuvontana ja ohjauksena.

Opinnäytetöiden, tutkimusten ja kehittämishankkeiden eettisyyttä vahvistetaan yhteistyössä tehdyllä huolellisella suunnittelulla ja ennakoarvioinnilla. Näin turvataan tutkimuksiin osallistuvien asiakkaiden, potilaiden ja työntekijöiden perusoikeuksia, organisaatioiden voimavarojen strategianmukaista käyttöä sekä taataan opinnäytetöiden ja kehittämisen laatua. Eettinen ennakoarviointi yhteisenä oppimisen kohteena korostuu entisestään tiedon tarpeiden nopeutuessa sekä innovaatiotoiminnan ja -kokeilukulttuurin yleistyessä.

Valmistauduttaessa yhteistyökumppanien organisaatioiden uudistumiseen ja näin myös toimintakäytäntöjen mahdollisesti muuttuessa tarvitaan yhä yhteistyön eri muotojen kehittämistä, yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi eettisesti ja laadukkaasti.

Lähteet

Arene ry. 2017. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_ammattikorkeakoulujen-opinnaytetoiden-eettiset-suositukset.pdf?_t=1526903222

Eksote. 2018. Eettisen työryhmän muisti- ja tarkistuslista. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla:

<http://www.eksote.fi/eksote/tutkimus-ja-kehittaminen/eettinen-tyoryhma/PublishingImages/Sivut/default/Eksoten%20eettisen%20ty%c3%b6ryhm%c3%a4n%20muisti-%20ja%20tarkistuslista%20pdf.pdf>

Eksote. 2019a. Tilinpäätös ja toimintakertomus 2018. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: <http://www.eksote.fi/eksote/maksut-ja-talous/tilinpaatos/Documents/Eksote%20tilinp%c3%a4%c3%a4t%c3%b6s%20ja%20toimintakertomus%202018.pdf>

Eksote. 2019b. Eettinen työryhmä -verkkosivu. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: <http://www.eksote.fi/eksote/tutkimus-ja-kehittaminen/eettinen-tyoryhma/Sivut/default.aspx>

Eksote. 2019c. Tutkimus- ja opinnäytetyöt -verkkosivu. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: <http://www.eksote.fi/eksote/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimus-ja-opinnaytetyot/Sivut/default.aspx>

ETENE. 2011. Sosiaali- ja terveydenhuollon eettinen perusta. ETENE-julkaisuja 32. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: <https://etene.fi/documents/1429646/1559058/ETENE-julkaisuja+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf/13c517e8-6644-4fa5-8c5f-193cfdce9841/ETENE-julkaisuja+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf>

ETENE. 2015. Lausunto Terveysalan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan säädösympäristön selvityksestä (TEM/2231/13.01.01/2014). Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: https://etene.fi/documents/1429646/1556045/LAUSUNTO_innovaatiotoiminta_21.8.2015.pdf/7ef3ee81-f70d-4bb7-814d-488948b6d38a/LAUSUNTO_innovaatiotoiminta_21.8.2015.pdf

ETENE. 2019. ETENE -verkkosivujen aineistot. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: <https://etene.fi/etusivu>

Löfström, E. 2018. Yritysyhteistyö ihmistieteellisessä tutkimuksessa. Artikkelijulkaisu Vastuullinen tiede -sivuilla. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: <https://www.vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-uunnittelu/yritysyhteisty%C3%B6-ihmistieteellisess%C3%A4-tutkimuksessa>

TENK. 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarviointin järjestämiseksi. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

TENK. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

TENK. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Vastuullinen tiede -toimitus. 2018. Tutkimuseettinen tarkistuslista yritys yhteistyönä tehtävään ihmistieteelliseen tutkimukseen. [Viitattu 24.10.2019] Saatavilla: <https://www.vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-suunnittelu/tutkimuseettinen-tarkistuslista-yritysyhteisty%C3%B6n%C3%A4-teht%C3%A4v%C3%A4n-ihmistieteelliseen-tutkimukseen>

Työhyvinvoinnin edistäminen ja työelämä

Marita Pirkka, lehtori
Saimaan Ammattikorkeakoulu

Saimaan ammattikorkeakoulun YAMK-opiskelijat ovat kehittäneet yritystensä työhyvinvointia opintoihin liittyvän harjoitustyön avulla. Opintoissa hyödynnetään Työturvallisuuskeskuksen (TTK) Työhyvinvointiarvio –työkalua, jonka avulla löydetään yrityksen hyvät käytännöt sekä kehittämiskohteet. Opintojakso toteutetaan kokonaan verkossa ja se on tarjolla myös CampusOnline –opetustarjonnassa.

1 Taustaa

Jo yli kymmenen vuotta sitten on tiedostettu, että tutkintoon johtavissa koulutuksissa on liian vähän opetusta koskien työsuojelua, työhyvinvointia, työkykyyn liittyviä asioita sekä työelämätietoutta. Samalla on todettu, että koulutuksen järjestäjien tulee huolehtia, että opiskelijoille annetaan riittävästi opetusta em. asioihin liittyen ja kehitetään opetuspaketit työhyvinvoinnista eri koulutusasteille ja johon esimerkiksi VALTE –hankkeella vastattiin. Saimaan ammattikorkeakoulu osallistui VALTE –hankkeeseen, jossa kehitettiin 11 muun oppilaitoksen kanssa työhyvinvoinnin edistämisen koulutusta. Hankkeeseen voi perehtyä lisää hankkeen verkkosivuilta. Saimaan ammattikorkeakoulussa rakennettiin hankkeessa opiskelijoille kaksi opintojaksoa; Työhyvinvointia opiskelijan uralle (3 op) –opintojakso, joka on osa perusopintoja ja Työhyvinvoinnin johtaminen (5 op) – opintojakso, joka on osa ylemmän ammattikorkeakoulun (YAMK) opintoja. Työhyvinvoinnin johtaminen – opintojakso sisältyy nykyisin liiketalouden sekä hotelli- ja matkailualan YAMK:n opetussuunnitelmiin. Kesästä 2018 alkaen opintojakso on ollut mukana myös CampusOnline –opetustarjonnassa, josta kuka tahansa muunkin ammattikorkeakoulun opiskelija voi valita maksuttomasti opintojakson ja sisällyttää se omaan tutkintoonsa.

2 Työhyvinvoinnin johtamisen koulutus

Työhyvinvoinnin johtaminen –opintojakson tavoitteena on, että opiskelijat perehtyvät työhyvinvoinnin johtamisen keskeisiin käsitteisiin ja prosesseihin, ymmärtävät toimivan työyhteisön dynamiikkaa sekä psykososiaalisen ja fyysisen työhyvinvoinnin edistämisen merkityksen, pystyvät arvioimaan organisaation hyvinvoinnin merkityksen työn tuloksellisuuteen ja henkilöstön viihtyvyyteen, osaavat hyödyntää toimenpiteitä, joilla organisaation hyvinvointia voidaan kehittää sekä pystyvät johtamaan organisaation työhyvinvoinnin edistämistoimintaa. Opintojakso toteutetaan kokonaan verkossa, mutta opintojakson suorittaminen vaatii opintopiirityöskentelyä, jotka kokoontuvat skypen avulla.

Työhyvinvoinnin johtaminen- opintojaksossa käytetään hyväksi Työturvallisuuskeskuksen (TTK) Työhyvinvointiarvio -työkalua, jonka avulla opiskelijat tekevät arvioinnin johonkin yritykseen, jonka he ovat valinneet tai sopineet. Jokaisella opiskelijalla on siis oma yhteistyö-/ kohdeyritys, johon he tekevät arvion sekä kehittämissuunnitelman. Tämä kohdeyritys on ollut useimmalla opiskelijalla oma työpaikka tai oma organisaatio. Työhyvinvointiarviossa on seuraavat osa-alueet: työhyvinvointi johtamisessa, toimiva työyhteisö, työn vaarojen ja kuormituksen hallinta, osaamisen kehittäminen sekä terveys ja työkyky. Arviointityökaluun voi tutustua myös Työturvallisuuskeskuksen (TTK) verkkosivuilla.

Opiskelu etenee työhyvinvointiarvion aihealueiden mukaisesti ja näitä aihealueita on nuo kuusi edellä mainittua. Näitä aihealueita käsitellään myös opintopiireissä ja opintopiireissä on yleensä 6 opiskelijaa. Jokainen opiskelija on myös vuorollaan vetovastuussa eli puheenjohtajana opintopiirissä. Opiskelijat tekevät ensin opintopiirissä tavoitteet ja suunnitelman omalle opiskelulle, kun ajatuksena on opintopiireissä syventää teoriaa keskustelujen avulla sekä vertailla kohdeyritysten käytäntöjä ja toimintatapoja. Näin jokaisen oma oppiminen syvenee sekä laajenee ja opintopiireissä saa toisilta tukea myös omaan opiskeluun.

Kohdeyrityksestään opiskelijat hankkivat tietoa eri kanavien kautta; he haastattelevat yrityksen johtoa, HR- ja työsuojeluhenkilöstöä tai muita

avainhenkilöitä sekä työntekijöitä. He perehtyvät myös yrityksen strategioihin ja suunnitelmiin eli jo olemassa oleviin dokumentteihin ja asiakirjoihin. Jotkut opiskelijat ovat tehneet lisäksi henkilöstölle työhyvinvointikyselyjä tai he ovat perehtyneet yrityksessä jo tehtyihin erilaisiin työilmapiiri- ja työtyytyväisyyskyselyihin. Työhyvinvointiarviointinsa tulokset ja, kohdeyrityksen kehittämissuunnitelman sekä oman oppimisensa omaan portfolioon. Työhyvinvointiarvion kriteereiden avulla he tunnistavat kohdeyrityksen hyvät käytännöt ja mitkä asiat ovat yrityksessä erityisen hyvin sekä mitkä ovat kolme keskeisintä kehittämisaluetta tai ongelmaa ja millaisia ratkaisuja niihin tekisi.

3 Kokemuksia

Tämä opintojakso on ollut hyvin suosittu ja se on koettu erittäin hyödylliseksi, tärkeäksi, mielenkiintoiseksi ja opettavaiseksi. Opintojakso on kytketty käytäntöön ja sen avulla on monen yrityksen työhyvinvoinnin tilannetta selvitetty sekä työhyvinvoinnin johtamista ja toimintatapoja kehitetty. Opintojakson ja työhyvinvointiarvion avulla ovat YAMK -opiskelijat perehtyneet syvällisemmin omaan organisaatioon ja sen työhyvinvoinnin tilaan sekä siihen, miten työhyvinvointia on johdettu yrityksessä. Monet opiskelijat ovat olleet työelämässä jo pitkään ja he huomaavat opintojakson myötä, että omassa yrityksessä on työhyvinvointiasioita mietitty ja kehitetty jo paljon, mutta ei ole osannut aikaisemmin perehtyä aiheeseen oma-aloitteisesti. Yrityksien strategiat ja työhyvinvointisuunnitelmat saattavat jäädä johtotasolle tai hukkuvat intranetteihin ja niiden hyvä maastouttaminen työntekijöille on saattanut jäädä tekemättä. Opiskelijat oppivat miten monta asiaa liittyy työhyvinvoinnin johtamiseen esimiehen näkökulmasta ja he löytävät uusia asioita ja oivalluksia sekä välineitä työhyvinvoinnin edistämiseen.

Eräs liiketalouden YAMK –opiskelija, Jonna Jääskeläinen, suostui kertomaan omista oppimiskokemuksistaan ja näkemyksistään siitä, miten opintojakso kehitti hänen oman kohdeyrityksensä toimintaa. Jonna kertoi taustastaan, että hän on 35-vuotias ja valmistunut tradenomiksi vuonna 2006. Hän on työskennellyt valmistumisestaan lähtien perheyrityksessä myyntisihteerinä ja sitä ennen tehnyt jo myyntisihteerin työtä kesäisin vuodesta 2000 lähtien. Jonna aloitti YAMK-opinnot avoimen AMK:n polkuopiskelijana Saimiassa syksyllä 2018, koska hän

sai idean opiskelemisesta vasta kesäkuussa 2018 eikä malttanut odottaa seuraavaa hakuaikaa vaan halusi aloittaa opinnot mahdollisimman pian. Hän tuli onneksi myös valituksi polkuopiskelijaksi heti seuraavalle syksylle, joten nyt hän jatkaa tutkinto-opiskelijana syksyllä 2019.

Jonna on tehnyt koko työuransa isänsä perustamassa yrityksessä, joka on vuonna 1998 perustettu perheyritys ja yrityskaupan myötä tehtaassa on kokemusta alalta 40 vuoden ajalta. Yritys valmistaa ja jälleenmyy teräsohutlevy tuotteita yksityisasiakkaille, rakennusliikkeille sekä teräsohutlevyä raaka-aineena käyttävälle teollisuudelle. Yrityksen päätoimipaikka on Lappeenrannassa, jossa sijaitsevat tehdas ja tehtaanmyymälä. Näiden lisäksi noutovarastot palvelevat yritysasiakkaita neljällä paikkakunnalla. Yrityksessä on 50 työntekijää, joista puolet työskentelee tuotantotehtävissä ja puolet toimihenkilöinä.

Jonna kertoi, miten opiskeluun liittyvä tehtävä eli työhyvinvointiarvio on hyödyttänyt heidän yritystään. Hänen tekemän työhyvinvointiarvion avulla saatiin heidän yrityksessä selvitettyä työhyvinvoinnin lähtötilanne eli mitkä asiat ovat kunnossa ja missä on parantamisen varaa.

”Teollisuusyrityksenä työsuojeluun liittyvistä asioista pidetään hyvää huolta yrityksessä, mutta työhyvinvoinnin johtaminen on laajempi kokonaisuus kuin mitä lainsäädäntö työnantajalta edellyttää ja siihen työhyvinvointiarvio ja kurssin opit toivat uutta näkökulmaa. Kurssin materiaaleissa oli koottuna työnantajan vastuut työhyvinvoinnin johtamisessa ja niiden pohjalta työsuojelupäällikön kanssa tarkastettiin, että lakisääteiset ohjeistukset ja suunnitelmat ovat yrityksessä ajan tasalla. Kurssimateriaalien lisäksi skype-palavereissa käydyistä keskusteluista oli apua työhyvinvoinnin kehittämisen suunnittelemisessa, oli hyvä kuulla minkälaiset toimintatavat ja käytänteet ovat olleet toimivia muissa organisaatioissa ja mitkä taas eivät.”

Nyt Jonnan kohdeyrityksessä aiotaan paneutua tarkemmin työhyvinvoinnin johtamiseen kannattavuuden näkökulmasta perehtymällä strategisesta hyvinvoinnista tehtyihin tutkimuksiin ja pohtimalla minkälaisilla toimenpiteillä

kannattavuutta voitaisiin parantaa työhyvinvoinnin näkökulmasta. Yritys aikoo myös kartoittaa esimiesten osaamista työhyvinvoinnin johtamisen näkökulmasta, jotta esimerkiksi työntekijän psyykkinen kuormitus havaittaisiin hyvissä ajoin ja että työntekijöiden työssäjaksamisesta voitaisiin huolehtia päivittäisjohtamisen keinoin.

Jonna pohti myös miten tämä yhteistyö ko. yrityksen kanssa on hyödyttänyt hänen omaa oppimistaan ja opiskelua. Hän kertoi, että YAMK-opinnoissa monet kurssitehtävät liittyvät omaan työorganisaatioon ja pitkä kokemus yrityksessä helpottaa tehtävien tekemistä ja ne saavat myös katsomaan yritystä uudella tavalla kunkin tehtäväksiannon painotuksen mukaan. *”Opiskeleminen hyödyttää myös yritystä, sillä kursseilta saamani oppi on varmasti viimeisintä tietoa ja keskustelut opiskelutovereiden kanssa voivat auttaa ratkaisemaan erilaisia haasteita myös omalla työpaikalla. Lisäksi AMK-koulutus on edullisempaa kuin koulutusyritysten tarjoamat yksittäiset kurssit, työn ohella tutkinnon opiskeleminen onkin taloudellisessa mielessä yrityksen kannalta järkevämpi vaihtoehto, mikäli opiskelijan jaksamisesta voidaan huolehtia opintovapaalla tai lyhyemmällä työajalla. Itse olen saanut tehdä opiskelujen vuoksi lyhyempää työaika (60-80%) siten, että olen käyttänyt 1-2 päivää työviikosta opiskeluun ja pidemmät opintovapaatkin ovat mahdollisia.”*

Jonna kertoi myös omia näkemyksiään siitä, mitkä olivat em. opintojakson ”helmiä” eli plussia ja mikä oli haastavinta. *”Työhyvinvoinnin johtamisen kurssin parasta antia oli pienryhmätyöskentely. Ryhmässä oli osallistujia erilaisista organisaatioista ja osallistujien työtehtävätkin vaihtelivat – yksi oli esimiesvastuussa ja toinen työntekijän roolissa. Skype-palavereissa jaetut kokemukset saivat miettimään, miten omassa organisaatiossa voisi kehittää esim. kehityskeskustelukäytäntöä ja tehdä tiedottamisesta ja henkilöstön keskinäisestä viestinnästä käytännönläheisempää. Pidin ensin haastavana kurssin teoriaosuuden läpikäymistä itsenäisesti, sillä opin parhaiten luennoilla asioita käsiteltäessä, mutta työhyvinvoinnin johtamisen kurssilla huomasin pitäväni itseopiskelusta – ryhmäkeskustelut itsenäisen teoriaopiskelun jälkeen tuntuivat suorastaan palkinnoilta! Lähes kaikki kurssilla käytetyt oppimateriaalit olivat julkisista lähteistä, mutta niiden omatoimiseen keräämiseen olisi mennyt*

paljon aikaa, nyt ne oli kerätty yhteen paikkaan järkevästi teemoittain. Materiaalipankista on apua yritykselle työhyvinvoinnin kehittämisessä tulevaisuudessa.”

Jonna kertoi myös omista kokemuksistaan ja millaista on opiskella aikuisiällä. *”Työn ohella opiskeleminen on haastavaa ja vaatii huolellista ajankäytön suunnittelua sekä mahdollisesti muista vapaa-ajan harrastuksista luopumista, mutta opiskelu on myös todella antoisaa. Oma kokemus työelämässä antaa perspektiiviä opiskeluun ja ymmärrystä siitä, miten tutkinnon oppeja voi omassa työssä hyödyntää nyt ja tulevaisuudessa. On myös upea tunne huomata, että osaa jo asioita ja voi omalla kokemuksella neuvoa kurssikavereita. Myös opinnoissa saatava palaute on todella tärkeää, sillä työelämässä palautteen antaminen ja saaminen voi olla hyvin vaihtelevaa työpaikasta, tehtävästä ja esimiehestä riippuen. Minulla meni pitkään, ennen kuin innostuin aikuisiällä opiskelemisesta, mutta kun kipinä syttyi, sitä ei voinut enää sammuttaa. Olen hyvin kiitollinen siitä, että pääsin opiskelemaan heti, kun sain idean opiskelusta – olen suorittanut kursseja saman innostuksen voimalla koko lukukauden. ‘Nälkä kasvaa syödessä’ sanotaan ja tämä pätee omalla kohdallani myös opiskelemisessa ja oppimisessa.”*

4 Lopuksi

Tämän Työhyvinvoinnin johtaminen –opintojakson avulla on selvitetty yritysten työhyvinvointiin liittyviä käytäntöjä sekä tehty yrityksille arviointia, mitkä asiat ovat yrityksessä erinomaisella tai hyvällä ja tyydyttävällä tasolla ja millaisia asioita kehittämällä yrityksessä päästään paremmalle tasolle ja työhyvinvoinnin johtaminen kehittyy. Yritykset saavat tämän opintojakson avulla ilmaisen arvion ja työhyvinvoinnin kehittämiseen suunnitelman. Samalla opiskelijat löytävät oman yrityksenä hyvät käytännöt ja perehtyvät jo tehtyyn työhön sekä oppivat mitä kaikkea työhyvinvoinnin johtamiseen liittyy sekä mikä on esimiehen rooli tässä kokonaisuudessa.

Verkko-opinnot sopivat erittäin hyvin ylemmän ammattikorkeakoulun opintoihin. Tässä opintojaksossa opiskelijat ovat saaneet lisäksi hyvin tukea toisiltaan skypen opintopiireissä ja se on laajentanut heidän näkemystään erilaisten yritysten käytännöistä. Koska jokaisessa opintopiirissä on ainakin kuusi

opiskelijaa, kuulee jokainen opiskelija kokemuksia ainakin kuudesta erilaisesta yrityksestä ja sen käytännöistä. Opintopiirit myös rytmittävät opintoja, koska jokaiseen aihepiiriin liittyy opintopiiritapaaminen ja samaan tahtiin on suositeltavaa työstää myös portfolio.

Tämä Työhyvinvoinnin johtaminen - opintojakso sopii hyvin yritysten työntekijöille, jotka ovat kiinnostuneita työhyvinvoinnista ja sen kehittamisestä ja jotka haluavat saada tietoa oman yrityksensä työhyvinvoinnin johtamisen tilanteesta ja näin löytää kehittämiskohteet. Tämä opintojakso sopii hyvin myös kaikille työhyvinvoinnista ja sen kehittamisestä kiinnostuneille ja opintojakson voi suorittaa myös avoimen ammattikorkeakoulun kautta.

Avainsanat: hyvinvointi, työhyvinvointi, koulutus, osaaminen

Lähteet

CampusOnline.fi. 2019. Suomen ammattikorkeakoulujen yhteinen digitaalinen opintotarjonta. <https://campusonline.fi/>. Luettu 4.6.2019.

Jääskeläinen, J. 2019. Myyntisihteeri. Metallialan yritys. Lappeenranta. Haastattelu 4.6.2019.

Turun yliopisto. 2018. Valte-hanke. <http://valte.fi/>. Luettu 2.6.2019.

Työturvallisuuskeskus (TTK). 2019. Sykettä työhön – työhyvinvoinnin kohtaamispaikka. <https://sykettatyohon.fi/tyokalut>
<https://sykettatyohon.fi/en/info/project>. Luettu 4.6.2019.

Generiset kompetenssit substanssiosaamisen rinnalla YAMK-opinnoissa

Tuuli Mirola, yliopettaja
Saimaan ammattikorkeakoulu

Ylempi ammattikorkeakoulututkinnon suorittaminen tarjoaa opiskelijalle valmiudet toimia työelämän kehittäjänä vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä. Tämä edellyttää paitsi laajat ja syvälliset ammattialakohtaiset tiedot ja taidot, myös vahvoja ammatti- tai koulutusalaan riippumattomia geneerisiä kompetensseja. Tässä artikkelissa tarkastellaan näiden geneeristen taitojen kytkeytymistä YAMK-opintoihin ja merkitystä muuttuvassa työelämässä.

1 Johdanto

Saimaan ammattikorkeakoulu on mukana TOTEEMI - Työstä oppimassa, työhön -hankkeessa. Hanke tutkii ja kehittää työn ja korkeakouluopintojen yhdistämistä ja luo toimintatapoja korkeakouluopiskelijoiden kiinnittymiselle työelämään (AMK-TOTEEMI). Saimaan ammattikorkeakoulun Toteemi-hankkeen osatoteutuksen yhtenä tavoitteena on, että geneeriset työelämätaidot ja niiden puutteet tunnistetaan sekä kehittymistä tuetaan ja seurataan systemaattisesti yhteistyössä työelämän kanssa.

Saimaan amk:n Toteemi-hankkeessa on kartoitettu toisaalta, miten koulutusalaan riippumattomat yhteiset kompetenssin (generic competences) toteutuvat opetussuunnitelmien sisällöissä ja toisaalta, miten hyvin opiskelijat tuntevat oppivansa/oppineensa niitä osana opintojaan.

Artikkelin taustamateriaalina on käytetty Liiketalouden sekä Hotelli- ja ravintola-alan liikkeenjohdon YAMK opintoihin kuuluvan Käytännön tutkimustyö -opintojakson harjoitustyönä YAMK-opiskelijoiden toteuttamia tutkimuksia opiskelijan työssä tarvitsemista geneerisistä taidoista sekä työelämän odotuksista ammattikorkeakoulusta valmistuneiden geneerisistä taidoista.

Artikkelin käytännön esimerkit perustuvat em. tutkimustöiden lisäksi hankkeen aikana Lappeenrannassa Skinnarilan kampuksella syksyllä 2018 järjestettyjen projektitapahtumien yhteydessä sekä työelämäedustajien että opiskelijoiden kanssa käytyihin keskusteluihin ja popup-kyselyihin.

2 Ammatilliset ja geneeriset kompetenssit

Kompetenssien määrittely tarkoittaa pätevyyttä, suorituspotentiaalia ja kykyä suoriutua työtehtävistä. Ne jaetaan koulutusohjelmakohtaisiin eli ammatillisiin ja yhteisiin eli geneerisiin kompetensseihin. **Ammatilliset kompetenssit** määrittelevät opiskelijan ammattiin kehittymisen perustan ja **geneeriset kompetenssit** ovat koulutusalaan riippumattomia osaamisen alueita, jotka määrittelevät työelämässä toimimisen perustan. (ARENE 2010, 6)

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista (1129/2014, 5 §) määrittelee, että ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen tavoitteena on, että tutkinnon suorittaneella on:

- 1) *laajat ja syväalliset tiedot sekä tarvittavat teoreettiset tiedot toimia työelämän kehittäjänä vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä;*
- 2) *syväallinen kuva omasta ammattialasta, sen asemasta työelämässä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä sekä valmiudet seurata ja eritellä alan tutkimustiedon ja ammattikäytännön kehitystä;*
- 3) *valmiudet elinikäiseen oppimiseen ja jatkuvaan oman ammattitaidon kehittämiseen;*
- 4) *hyvä viestintä- ja kielitaito oman alansa tehtäviin sekä kansainväliseen toimintaan ja yhteistyöhön.*

Näihin tavoitteisiin kytkeytyvät yhteiset kompetenssit luovat perustan työelämässä toimimiselle, yhteistyölle ja asiantuntijuuden kehittymiselle. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE (2010, 5) on määrittelyt näiksi yhteisiksi kompetensseiksi **oppimisen taidot, eettisen osaamisen, työyhteisöosaamisen, innovaatio-osaamisen ja kansainvälistymisosaamisen**. Seuraavissa luvuissa on aluksi mainittu ARENEN määrittelemä osaamisen kuvaus YAMK-tutkinnossa ja peilattu sitä Toteemi-hankkeen aikana käydyissä keskusteluissa ja popup-kyselyissä kirjoittajan saamaan kokonaiskuvaan siitä, mitä geneerisiä taitoja opiskelijat pitävät tärkeinä ja toisaalta mitä taitoja työelämä edellyttää ja millä työnhakijat rekrytointitilanteissa erottuvat edukseen.

2.1 Oppimisen taidot

Osoo monipuolisesti ja tavoitteellisesti arvioida ja kehittää asiantuntijuuttaan. Osoo hankkia, käsitellä, tuottaa ja arvioida tietoa kriittisesti ja eri alojen näkökulmista. Kykenee ottamaan vastuuta yhteisön tavoitteellisesta oppimisesta.

Elinikäisen oppimisen tarve työelämässä alkaa olla jo itsestäänselvyys. Tiedot ja osittain myös taidot vanhenevat entistä nopeammin. Tutkintoon johtava koulutus, täydennyskoulutus ja henkilöstökoulutus toteuttavat kukin omalta osaltaan tätä tarvetta.

YAMK-tutkinnon suorittaneiden sijoittuessa työelämässä vaativiin asiantuntija- ja esimiestehtäviin oppimisessa korostuu nopea isojen asiakokonaisuuksien hallinta, mutta myös yksittäisten ratkaisujen tai toimenpiteiden laajempien vaikutusten hahmottamisen tarve. Kyky etsiä, vastaanottaa, jäsenellä ja soveltaa uutta tietoa ongelmanratkaisutilanteissa on välttämätöntä. Oppimisen taitoja painotetaan jo tutkintoa suoritettaessa sitomalla opintoja aitoihin työelämän tilanteisiin.

2.2 Kansainvälistymisosaaminen

Kykenee kansainväliseen viestintään työtehtävissään ja toiminnan kehittämisessä. Osoo toimia kansainvälisissä toimintaympäristöissä. Osoo ennakoida kansainvälisyyskehityksen vaikutuksia ja mahdollisuuksia omalla ammattialallaan.

Kansainvälistymisosaamisen kulmakivenä pidetään kielitaitoa ja kykyä kommunikoida ja viestiä oman äidinkielen lisäksi vieraalla kielellä. Erityisesti opiskelijat korostavat kielitaidon merkitystä yleensä, kun taas työelämän edustajille tämä vaikuttaa olevan enemmän organisaatio- tai tehtäväkohtainen asia. Mielenkiintoista on huomata, etteivät opiskelijat tai työelämäedustajat mainitse erityisesti mitään tiettyjä kieliä. Lieneekö odotusarvona kuitenkin useimmiten nimenomaan englanninkieli.

Pelkkä kielitaito ei kuitenkaan riitä. Tarvitaan kykyä toimia kansainvälisissä ja monikulttuurissa organisaatioissa yli maantieteellisten rajojen. Virtuaalisissa toimintaympäristöissä työ ei ole sidottua tiettyyn aikaan tai paikkaan.

2.3 Eettisen osaaminen

Kykenee ottamaan vastuuta yhteisön toiminnasta ja sen seurauksista. Osaa soveltaa alansa ammattieettisiä periaatteita asiantuntijana ja työelämän kehittäjänä. Osaa tehdä ratkaisuja ottaen huomioon yksilön ja yhteisön näkökulmat. Osaa edistää tasa-arvoisuuden periaatteiden toteutumista työyhteisössä. Osaa edistää kestävän kehityksen periaatteiden ja yhteiskuntavastuun toteutumista. Kykenee johtamaan yhteiskunnallisesti vaikuttavaa toimintaa eettisiin arvoihin perustuen.

Eettinen osaaminen lienee näistä ARENEN määrittelemistä kompetensseista vähiten konkreettinen käsite. Sekä opiskelijat että työelämäedustajat mainitsivat Toteemi-hankkeen aikana käydyissä keskusteluissa ja kyselyissä niukasti tähän liittyviä taitoja. Niiden tunnistaminen ja tunnustaminen vaikuttaa olevan paljon toimialaan sidottuja. Muutamit harvat maininnat koskivat sosiaalialan arvomaailman omaksumista. Yleisemmin mainittiin vain salassapitoon ja luottamuksellisuuteen liittyviä esimerkkejä.

2.4 Työyhteisöosaaminen

Osaa kehittää työyhteisön toimintaa ja työhyvinvointia. Osaa kehittää työelämän monialaista viestintää ja vuorovaikutusta. Osaa soveltaa tieto- ja viestintätekniikkaa tehtävissään. Osaa luoda verkostoja ja kumppanuuksia. Osaa johtaa ja uudistaa toimintaa monimutkaisissa ja ennakoimattomissa toimintaympäristöissä. Kykenee toimimaan vaativissa asiantuntijatehtävissä, johtamistehtävissä tai yrittäjänä.

YAMK-tutkintoon hakevilla on oltava vähintään kolmen vuoden kokemus työelämästä. Monilla tutkintoa suorittavilla on jo huomattavasti tätä pidempi ura takana. Tämä antaa YAMK-opiskelijalle ja tutkinnon suorittaneelle tarvittavista työyhteisötaidoista syvällisemmän tuntuman.

Alaistaitojen lisäksi myös esimies- ja johtamistaitojen merkitys kasvaa työuralla näihin tehtäviin edettäessä. Siksi YAMK-tutkintoihin sisältyy usein johtamis- ja yrittäjyysopintoja. Haastatellut työnantajien edustajat painottavat

työyhteisötaitojen merkitystä työilmapiirin luomisessa. Esiintymis-
kommunikointi- ja neuvottelutaidot korostuvat.

Tiimityöskentelyn perustaitojen lisäksi verkostojen ja kumppanuuksien
luomiseen, ylläpitämiseen ja kehittämiseen liittyvä osaaminen myös
kansainvälisissä ja monikulttuurisissa toimintaympäristöissä on keskeisemmässä
roolissa.

2.5 Innovaatio-osaaminen

*Osa tuottaa uutta tietoa ja uudistaa toimintatapoja yhdistäen eri alojen
osaamista. Osa johtaa projekteja - osaa johtaa tutkimus-, kehittämis- ja
innovaatiohankkeita sekä hallitsee tutkimus- ja kehitystoiminnan menetelmiä.
Osa kehittää asiakaslähtöistä, kestäväää ja taloudellisesti kannattavaa toimintaa.*

Kehittämistehtävinä toteutettavat projektiopinnot ja opinnäytetyöt ovat yksi
tehokkaimmista työelämätaitojen kehittymistä edistävästä opintojen osioista. Ne
kehittävät paitsi opiskelijan itsenäistä ajattelua ja kriittistä tiedonhallintakykyä,
myös kykyä soveltaa teoriaan käytännön tutkimus-, innovaatio- ja
kehittämistehtävissä.

Opiskelijat kuvasivat näitä taitoja mm. kykynä ”*pystyä jakamaan monimutkaiset
ongelmat pieniksi paloiksi*” ja ”*ability of making non-standard decisions*”.
Työelämäedustajien näkemyksissä korostui ongelmanratkaisutaidot ja
asiakaslähtöisyys: ”*Jokaisella asiakkaalla on erilaiset tarpeet, joihin täytyy löytää
oikea ratkaisu*”.

3 Lopuksi

Ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suorittavilla on jo perusopintojen aikana
saatu vahva pohja koulutusalaan riippumattomista yhteisistä kompetensseista ja
työelämästä hankittua kokemusta. Tämä käytännön kokemus on etu, jonka
pääalle on hyvä rakentaa syvällisempää ja laajempaa osaamista ja pätevyyttä.
Oppimisprosessi, joka lähtee käytännön kokemuksesta, on usein syvällisempi
kuin puhtaasti opintoihin perustuva.

Monesti geneeriset kompetenssit mielletään vain hyvin yleisiksi työelämätaidoiksi. Työntajien näkemyksissä korostuvat työelämän pelisääntöjen noudattamisen lisäksi joustavuus, yhteistyökyky, itsenäisyys ja itsensä johtamisen taidot. Opiskelijat painottavat sosiaalisia taitoja (yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot) sekä ahkeruutta ja oma-aloitteisuutta.

Geneeriset kompetenssit tulisi tehdä opetussuunnitelmissa ja osaamiskuvauksissa ammatillisten tavoitteiden ja substanssiosaamisen rinnalle entistä näkyvimmiä osaamiskokonaisuuksiksi, jotka läpäisevät koko opintosuunnitelman myös ylempien ammattikorkeakoulututkintojen osalta. Tärkeää olisi myös kuvata, miten ne toteutuvat yksityiskohtaisemmin opintojen sisällöissä ja pedagogisissa ratkaisuissa.

Lähteet

AMK-TOTEEMI. TOTEEMI- Työstä oppimassa, työhön.
<http://www.amktoteemi.fi/>

ARENE 2010. Suositus tutkintojen kansallisen viitekehyksen (NQF) ja tutkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa.
http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_nqf.pdf

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014

YAMK -tutkintonimike ei palvele työelämää

Pirjo Vaittinen, toimialajohtaja
Saimaan ammattikorkeakoulu

Sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa voidaan suorittaa maisteritason tutkintoja. Ammattikorkeakoulut toivoivat jo vuonna 2005 YAMK -tutkinnon tutkintonimikkeeksi maisteri (AMK). Edelleenkin vain yliopistoilla on oikeus antaa maisterin tutkintonimike. Monialaisissa ja -ammattillisissa koulutuksissa on syntynyt tilanteita, joissa esim. tradenomitutkinnolla opiskelijaksi hyväksytty ja koulutuksen hyväksytysti suorittanut henkilö on voinut saada tutkintonimikkeeksi sairaanhoitaja (YAMK). Onko tämä työelämäyhteistyön kannalta hyvä asia? Kuinka ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveysala on omalla toiminnallaan minimoinut mahdollisten sekaannusten syntymistä?

1 Ammattikorkeakouluihin perustutkintojen lisäksi jatko-opinnot

Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintokokeilu käynnistyi Suomessa vuonna 2002. Vajaan kolmen vuoden kokeilujen jälkeen vuonna 2005 ammattikorkeakoulun jatkotutkintojärjestelmä vakinaistettiin ja sen asema vakiinnutettiin korkeakoulututkintojen järjestelmään (Luopajarvi 2008, 50; Laki ammattikorkeakoululain muuttamisesta 2005/411). Etelä- Karjalan ammattikorkeakoulussa eli nykyisessä Saimaan ammattikorkeakoulussa (SAIMIA) käynnistyi syksyllä 2003 Terveiden edistämisen ja ehkäisevän työn jatkokoulutusohjelma sosiaali- ja terveysalalla (Salminen 2003, 10).

Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen kokeilua seurattiin ja arvioitiin huolella. Muun muassa OECD:n korkeakoulujen arviointiryhmä totesi vuonna 2005 ammattikorkeakoulujen Master's ohjelmien olevan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille joustavin, taloudellisin ja nopein tapa suorittaa ylempi korkeakoulututkinto. Myös valtioneuvoston Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2007–2012 esitettiin, että ylempi ammattikorkeakoulututkinto olisi pääasiallinen jatkokoulutusväylä ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 6; Luopajarvi 2008, 50.) Tutkinnon asema tunnustettiin hyödyllisenä ja

tarpeellisena korkeakoulujärjestelmässämme, vaikka sen tunnettuuden kanssa on ollut haastetta työelämässä vielä viime vuosinakin.

Uuden korkeakoulututkinnon tutkintonimikkeen kanssa ilmeni ongelmia, sillä yliopistot eivät hyväksyneet YAMK –tutkinnon yhteydessä maisteri tutkintonimikkeen käyttöä, vaikka sen perään laitettaisiin erotukseksi AMK (maisteri AMK).

2 Tutkintonimen haasteellisuus

Bolognan julistuksen mukaisesti molemmilla ylemmän korkeakoulututkinnon tuottajalla on englanninkielisenä tutkintonimikkeenä Master's. Suomenkielisenä vastikkeena ammattikorkeakouluissa käytetään ylempi AMK -liitettä perustutkintonimikkeen yhteydessä, kun taas yliopistoissa on käytössä suomennos 'maisteri'. (Luopajarvi 2008, 53.)

YAMK-tutkinnon tutkintonimike on osoittautunut hyvin haasteelliseksi erityisesti terveydenhuoltoalalla. Ammattikorkeakoululain 11 §:n 2 momentin mukaan *Ammattikorkeakoulussa suoritettuun tutkintoon liitetään asianomaisen koulutusalan nimi sekä tutkintonimike ja ammattikorkeakoulututkinnon osalta tarvittaessa lyhenne AMK ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon osalta lyhenne ylempi AMK* (esim. sosiaali- ja terveysala, sairaanhoitaja YAMK). Valtioneuvoston asetuksen 1129/2014 mukaan tutkinnon nimi ja siihen liitettävä tutkintonimike myönnetään suoritettavan koulutuksen/koulutusohjelman opintojen sisällön mukaan. Tutkinnon suorittajan pohjakoulutus ei myöskään määrää suoritettavan tutkinnon nimeä eikä siihen liitettävää tutkintonimikettä.

YAMK –tutkinto-ohjelmiin on hakeutunut eri alojen ammattilaisia ja se on mahdollistanut aikuisopiskelijoiden erilaisen ammatillisen taustan hyödyntämisen koulutuksissa. Moniammatillisuus on ollut opiskelijaryhmissä erityinen rikkaus ja se on edistänyt valmentautumista työelämän vaativiin kehittämistehtäviin ja moniammatillisissa ryhmissä toimimiseen. Tästä on seurannut sellaisia tutkintonimikkeitä, jotka eivät ole olleet työelämäkumppaneille mieluisia ja selkeitä. Esimerkiksi tradenomitutkinnon suorittanut henkilö on opiskellut sosiaali- terveysalan johtamisen YAMK -tutkintoa, ja on saanut suoritettavan koulutuksen sisällön perusteella tutkintonimikkeen sairaanhoitaja (YAMK).

Tutkintonimike sairaanhoitaja YAMK on harhaanjohtava ja saattaa aiheuttaa jopa sekaannusta, sillä perinteisesti terveydenhuollon tutkintojen nimikkeet ovat olleet hyvin ammattisidonnaisia ja monet ammattinimikkeet nimisuojattuja. Sairaanhoitaja YAMK ei ole ammattinimike, vaan se on tutkintonimike, joka kertoo henkilön koulutuksen sisällön ja tutkinnon tason (maisteritason tutkin-to). Mutta maallikolle 'sairaanhoitaja' käsitteenä tuo mieleen tietyn ammatin ja vastuun terveydenhuollon toimintaympäristöissä. Sen sijaan sairaanhoitaja AMK on sekä ammatti- että tutkintonimike, jolla tutkinnon suorittanut voi hakea Valviralta oikeutta toimia terveydenhuollon laillistettuna ammattihenkilönä. Näiden kahden tutkintonimikkeen eroavaisuus ei ole vielä riittävästi työelämäkumppaneiden ja maallikoiden tiedossa, eikä YAMK -tutkintonimike asia ole saanut hyväksyntää ammattikorkeakoulujen yhteisissä verkostoissakaan. Muun muassa ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston (ARENE) on pyrkinyt vaikuttamaan tutkintonimiketilanteeseen.

ARENEn mukaan ylemmän ammattikorkeakoulututkintojen nimikkeiden suuri määrä aiheuttaa hämmennystä työelämässä. Lisäksi nimikkeistö ei kuvaa suoritettua tutkinnon tasoa eikä yksilöi tutkinnon tuottamaa osaamista. ARENEn mielestä Bolognan prosessin mukainen tutkintorakenteen yhdenmukaistaminen edellyttäisi myös tutkintonimikkeiden yhteneväisyyttä. (ARENE ry 2010, 15–16.)

Vuonna 2011 Opetus- ja kulttuuriministeriö esitti, että ylempien ammattikorkeakoulututkintojen tutkintonimikeratkaisua tulisi arvioida uudelleen. Lähtökohtana pidettiin sitä, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkintonimikkeet olisivat jatkossakin erilaisia. Tutkinnon nimen jäljessä oleva lyhenne (AMK) erottaisi sen riittävästi yliopistojen vastaavasta tutkinnosta. Myös kansainvälinen arviointiryhmä OECD suositteli tutkintonimikkeeksi Professional Master (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 4, 19) nimikettä. Lähes kymmenen vuotta on kulunut, mutta mitään muutosta YAMK –tutkintonimikeasiassa ei ole tapahtunut.

3 Ammattikorkeakoulujen vastaus tutkintonimikehaasteeseen

Tutkintonimikeongelma on tunnistettu ammattikorkeakouluverkostoissa. Suurin osa sosiaali- ja terveysalan YAMK -kouluttajista on vastannut ongelmaan siten, että ne ovat asettaneet valintaperusteet siten, ettei tutkintonimikeasiassa pääse syntymään edellä kuvatun kaltaista ongelmaa. Tällä toiminnalla on haluttu

vahvistaa työelämäyhteistyötä, tutkintonimikkeiden selkeyttä ja informatiivisuutta sekä tutkinnon tehneiden työelämään sijoittumista. Samalla on estetty myös ”valeammattilaisten” alalle kulkeutumista ja edistetty asiakas- ja potilasturvallisuutta.

SAIMIAN ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon valintaperusteissa on ollut pohjakoulutusvaatimuksena AMK-tutkinto. Opiskelijaksi on voitu valita myös sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan tai muun soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö, jolla on ollut myös sosiaali- tai terveysalan ensihoitajan, fysioterapeutin, sairaanhoitajan, terveydenhoitajan tai sosiaalialan ammattikorkeakoulututkintoa vastaava vanhamuotoinen opistoasteen tutkinto. Näillä valintaperusteilla on valitettavasti vähennetty koulutukseen hakijoiden määrää, sillä esimerkiksi Terveiden edistämisen koulutukseen ei ole otettu tutkinto-nimikeongelman vuoksi liikunnan opettajaa tai jalkaterapeuttia, eikä sosiaalialan YAMK -ohjelmaan yhteisöpedagogeja.

Lähdeluettelo

Ammattikorkeakoululaki 14.11.2014/932. Osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932#L3P11> (haettu 19.9.2019)

Arene ry. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. Koulutusohjelmaprojekti 2009-2010 Ammattikorkeakoulutuksen tulevaisuutta kartoittamassa. Loppuraportti.

Laki ammattikorkeakoululain muuttamisesta 2005/411. Osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050411> (haettu 20.9.2019)

Luopajarvi, T. 2008. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tuottama kelpoisuus, nykytila ja kehittäminen. Teoksessa Majjala, H. & Levonen, J. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto – Osaamisen ennakointi ja tulevaisuuden haasteet. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu, 49–56.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Selvitys ylempien ammattikorkeakoulututkintojen asemasta työelämässä ja uudistuksen vaikutuksesta koulujärjestelmään ja työelämään.

Salminen, H. 2003. Uuden tutkinnon kehittämisen tausta ja tarve. Teoksessa Okkonen, E. (toim.) Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto – Lähtökohta ja haasteet. Julkaisu 1. Hämeenlinna: Hämeenlinnan ammattikorkeakoulu, 6-16.

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014. Osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141129> (haettu 20.9.2019)